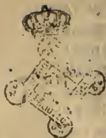
1

ANDREAE
NAVGERII PA-
TRICII VE-
NETI ORATIO-
NES DVAE,
CARMINA
QVE
NONNVLLA.

CAVTVM nequis Librarius hæc impune describat, uendat'ue, prout in Senatus Veneti, ac totius Italiæ Principum decretis patet.

Est hic humanissime Lector cur & fragilitatis uitæ humanæ recorderis, & quantum magnis sæpe uiris fortuna inuidere solita sit, possis agnoscere. ANDREAS enim NAVGERIVS uir tum acri iudicio, tum dicendi arte, quanta uix alius: quum annum ætatis quartum & quadragesimum ageret: immatura morte præuentus, nec quæ iam pridem moliri cœperat, scribere, nec quæ iam scripserat, ut absoluta atque undique perfecta legerentur, facere potuit. nam quum ex Hispaniensi diuturna legatione uix dum Venetias rediisset, uisque alia belli maior, proxima æstate, aduentu Cæsaris in Italiam, exarsura esse uideretur: ineunte uere, celeri, ac (ut fieri potuit) citato cursu, orator in Galliam mittitur. unde in morbum incidens, quum uix primum patriæ officium præstitisset: Regem semel aut iterum allocutus, triduo ferè absumptus est. & quoniam uir summi ingenii, summique etiam spiritus, & qui se ipsum probe cognosceret, quæ fecisset, non esse eiusmodi putabat, ut inuulgari citra sui nominis iacturam possent: dum tantæ existimationi, quanta iam ipse apud omnes eruditos omnium ferè nationum agebat: utpote nec polita satis, nec unquam recognita, non usquequaque responderent: quæcunque apud se habuit, igne deleuit. quod quidem coniectura colligi facile iccirco potest: quia & adolescens adhuc, quum se ad bonorum poetarum, ac cum primis Virgilii imitationem traduceret (ut eius ad Vulcanum epigramma testatur) syluas suas Statii imitatione factas exussit. nisi quis forte suspicari malit: ea furto alicuius, quo tum ille familiariter uteretur, periisse. nam erat re uera cum amicis omnibus minime dissimulator. Verum (utcunque se se res habeat) libri eius de uenatione duo pulcherrimi heroico carmine scripti, & unus de situ orbis eodem stilo confectus, item'que lusus complures, quos alias amici eius legere, nusquam

gere, nuſquam omnino apparent. atque, ut omittam lau/dationem illam, quam in funere Cypriæ Reginæ de Veneta Corneliorum gente nobiliſſima publice habuit: & alia multa, quæ pari iactura perierunt: quo piaculo dixerim luculentiſſimam hiſtoriam ab ingreſſu Caroli octaui in Italiam ad hæc uſque tempora, tot uigiliis, tanto'que labore deductam deſiderari? ſed quis hanc culpam præſtare debeat? quando (ait poeta) ducunt uolentem fata, nolentem trahunt. Amici igitur hæc, quæ uides, & quidem pleraque imperfecta, quoniam omnino extabant: uel clanculum exſcripta, quum adhuc eſſent in litura: uel familiaribus tantum immatura quamuis olim tradita: ueluti quaſdam funeris eius reliquias collegere: ſatis pietati ſuæ datum exiſtimantes, ſi haudquaquam penitus tanti uiri memoria tam exiguo uitae ſpatio terminaretur. decreuerunt'que etiam propediem librariis dare Marcum Tullium, Terentium'que, & alios aliquot bonos auctores, quos ille induſtria ſua pene incredibili, collatis omnibus ubicunque terrarum egit: exemplaribus, caſtigatiores effecerat. Tu itaque lector optime, ſiquid in iis te iuuerit: aut hæc non omnino diſplicebunt: precaberis interim tibi, ut quum diligens laborioſus'que fueris, tuis tamen cœptis melior fortuna non deſit.

ANDREAE NAVGERII PATRICII VENETI ORATIO HABITA IN FVNERE BARTHOLOMAEI LIVIANI.

SI QVANTVM in me doloris est, tantum esset ingenii: sperarem profecto parem me Bartholomaei Liuiani laudibus orationem habiturum. cum uero ingenium, uel minus etiam quam mediocre sit: tantus autem mentem dolor opprimat: ut is uel maximi cuiusque ingenii uires possit infringere: si quidem flendum sit, nullus me magis idoneus: si praeclarissimae maximi huius Imperatoris laudes celebrandae, nullus minus reperiri potest. sunt illae quidem tam illustres, ut omnium oculos in se trahant: ut nemo sit, qui eas non uideat. quoties tamen mihi in mentem uenit: quam alieno hic tempore nobis ereptus sit: concidit animus: quaecunque dicere institui, e memoria omnia dilabuntur. dolere solum iuuat: doleo meo, doleo ipsius, doleo reipu. nostrae, doleo bonorum omnium, qui ubique sunt, nomine. meo, quod illum, qui me unice amabat: quem ego uelut instar quoddam antiquitatis admirabar: tum cum minime id timerem, amisi. ipsius, non quod mortem obierit (ea enim conditione natus erat: ut aliquando moreretur) sed quod, cum unum maxime expeteret: unum a diis immortalibus uotis omnibus optaret: ut reip. nostrae in eum gradum restituere imperium posset: ex quo proximis bellis collapsum erat: cum iam prope esset, ut id perficeret: subita morte interceptus, uoti compos fieri non potuerit. reipu. nostrae nomine doleo: quod, cum illa hoc gubernante, e maximis ac turbulentissimis tempestatibus saepe seruata, portum iam aspiceret: erepto malo quodam fato gubernatore, medio in cursu sit relicta. Substituistis uos quidem patres optimi fortissimum, ac sapientissimum uirum: quo ad gubernaculum sedente omni

timore uacui esse debetis: interruptus tamen est cursus ille: secundus ille flatus deseruit: multæ possunt in infido hoc mari existere tempestates: quæ, si non submergere, at perturbare tamen res nostras queant. iam uero tantum in illo bonis omnibus præsidium semper fuit: ut hoc uno amisso, omnia mihi iam amisisse uideantur. hæc ipse cum mecum cogito: commu nem'que hanc iacturam ante oculos mihi propono: ita succumbit dolori animus: ita auocatur ab instituto suo mens: ut quo me uertam: quod principium sumam: nesciam. in uos quidem uniuersos cum intueor: tristem mihi quandam ipsius mœroris faciem uidere uideor: doletis omnes: mœsti estis omnes: sed quo magis doletis, hoc diligentius funus ducitis: honores mortuo, quos potestis, redditis: frequentes ad me audiendum coitis: ita uos ad ea, quæ debetis: præstanda, dolor adiuuat: mihi, ad ea, quæ debeo, maximo est impedimento. cohibebo eum igitur: nec committam, ut minus ego gratus in meo obeundo munere, quam uos in uestro estis: fuisse uidear. Solent omnes, qui quempiam laudant: quasi praescripto quodam, patriam, genus, educationem illius laudare: neque, id cum faciunt: sine certa ratione faciunt. Vt enim plantæ, cum bono e genere lectæ, feraci solo depactæ, frequenti adiutae cultura sunt: tum demum uberes fructus ferunt: sic in hominibus cæteris'que animalibus, genus, patria, educatio, multum refert. quod quanquam ita sit: aliam tamen ego quandam in Imperatore hoc nostro rationem sequar. omnia, quæ uere alicuius dici non possunt: prætermittam: animi uirtutes, quæ illius, in quo insunt: uere esse dicuntur: eas dicam. neque id a me tamen eo fieri arbitramini: quo is ignobili patria ortus, obscuro genere natus, male educatus sit: sed & maiora sunt ea, quæ mihi proposui: &, hæc si persequar, longior sim: quam aures uestræ pati possint. Quid enim? Romam laudem? at ea, si breuitati consuluero: multis laudibus defraudanda: si omnia explicare uoluero: uel perpetua multorum scripta repetenda. de Liuiorum genere dicam? unus Salinator totum diem exposceret.

possem

possem equidem de Francisco Bartholomæi ipsius patre fortis/simo & clarissimo suæ ætatis uiro dicere : sed nolo ex hoc riuulo in id flumen laudem deriuare, ex quo in eius etiam maiores laus maxima redundat. At pueritia sub Napolionis Vrsini disciplina acta, sub Virginii adolescentia, commemoranda: ad maiora festino. ego cum agrum fœcundum uideo: etiam si ut cultus sit, nescio: neque agricolæ laborem conspicio: ex ipso tamen fructu bene cultum iudico. uos item cum maximarum uirtutum prouentum, qui uere animi fructus est, uideritis: bene cultum animum existimare debetis. his ergo omnibus iam relictis, ad ea, quæ mihi dicenda proposui, ueniamus. Sæpe ego mecum (quod & uestrum cuilibet sæpenumero euenire arbitror) ea, quæ de ueteribus memoriæ mandata sunt, repetere soleo. cum magnos illorum temporum uiros ante oculos mihi proposui: præclaros quidem multos, multos omni laude dignos inuenio: sed unus est C. Cæsar, quem admirer. ac fuit, cum multa, quæ de eo dicerentur, ficta esse arbitrarer: neque tot tam diuersorum generum uirtutes cadere in unum hominem posse censerem. hanc mihi Bartholomæus Liuianus incredulitatem ademit. Cæsarem ille omnibus, quicunque unquam fuerunt: imperatoribus anteponebat: Cæsarem maxime imitabatur: fœlicitatem assequi eius non potuit (neque enim hoc in nobis est) uirtutes ita assecutus est: ut nemo unquam illi similior fuerit. ac ne mihi hoc loco ea, quæ de Cæsare scripta sunt: sint repetenda: quæ in hoc fuerunt dicam: uos ea, quæ legistis, taciti subiicietis. Primo quidem, quoniam de Imperatore loquimur: imperatoriæ omnes uirtutes, ita summæ in hoc fuerunt, ut in nullo magis. consilium in Imperatore summum esse decet: nisi enim quæ agenda sunt: prius consuluerit: casu quasi quodam res eius omnes ferantur, necesse est. neque hoc tamen satis: cum recte quippiam consultum est: tum industria etiam quædam ac celeritas ad id perficiendum requiritur. Quantus in ambobus his fuerit Imperator noster: e multis præclarissimis rebus eius gestis licet cognoscere. sed ego omnia non persequar: pauca quædam

perſtringam. Bello illo, quod inter Gallos atque Hiſpanos ſu per neapolitano regno acerrimum fuit: eo prælio, quod ad Ly rim geſtum eſt, Hiſpanis affuit. longe ſuperiores numero Gal li erant: obiecerant ſe tamen illis Hiſpani, quo tranſitu flumi nis prohiberent: ſed cum hoſtium quotidie uires creſcerent: nemo propé in toto exercitu erat, qui non ab incepto deſi ſtere, & munito ſe loco continere tutius arbitraretur. unus hic id ſenſit, quod ſolus noſtra ætate ob res geſtas magnus dictus, tunc Hiſpanorum Imperator, & ſecutus Conſaluus eſt, & ei ut perficeret, commiſit. itaque ille pontem in Lyri pauciſſi mis diebus, ſemota quadam parte, tam ſecreto, ut id Galli nun quam reſcierint: conficit. maximo ſilentio exercitum traducit: hoſtes uiribus ſuis confidentes, ac nihil tale ſuſpicantes de im prouiſo adortus, in fugam uertit. tanta cædes facta, ut qui é bello ſuperfuerint: deditionem facere coacti ſint. hoc ob fa cinus, ab egregio illo ac maximo Imperatore ita laudatus eſt: ut multa etiam præmia & ab illo, & ab rege poſtea ipſo con ſecutus ſit. Sed quid ego ea, quæ pro aliis geſſerit, conquiro? nonne maxima ſunt ea, quæ plurima pro noſtra rep. noſtros an te oculos, his bellis proximis facinora ædidit? Germanico bel lo, cum omnes in nos aditus effera illa gens tentaret: omni ex parte in noſtros fines irrumpere conaretur: Cadubrienſi cruen to illo prælio non ſolum compeſcuit: ſed & multa eorum op pida ui cepit: atque eo tandem redegit: ut potius quemad modum ſua tuerentur: quam ut aliena inuaderent, cogitarent. atque ipſum illud prælium quomodo geſtum eſt? occupato Cadubrio, perfracta iam alpium clauſtra, iam patefactum in nos iter Germanis omnibus credebatur. & profecto niſi admi rabilis quædam uiri huius uirtus ipſo in tempore ſubueniſſet: turbulentiſſima tum procella illa, res noſtræ omnes procubuiſ ſent. magnæ, quæ iam aderant copiæ, in dies augebantur: to ta in nos ſe effuſura Germania uidebatur. quid hic interea? cum longiſſime abeſſe putaretur: ducto magnis itineribus per aſpera quædam loca, atque oppleta niuibus exercitu, qua ne fe ris quidem unquam aditus patuiſſet: ita derepente, & a tergo

& ab omni

& ab omni parte se hostibus ostendit: ita omnem inclusis fugæ spem intercepit: ut subita illi atque inexpectata re perterriti, nec quid agerent satis scirent: & ad unum omnes, ne nuncio quidem cladis relicto, cæsi sint. Sapiens hoc ac salutare nobis consilium fuit, incredibilis celeritas: cum in omnibus hæc rebus, tum in bellicis multum ualet: hac omnibus Cæsar præstitit: plura hac; quam militum multitudine bella confecit. hac noster Imperator nulli secundus inuentus est: hac magnis uos sæpius periculis liberauit. Ac, ne a Germanis discedam: occupauerant proximo illi anno amœnissimam illam, ac uobis opportunissimam Foroiulii regionem: suburbano uos uestro carebatis: possidebant hostes. magnæ equitum, magnæ peditum manus ad portum Naonis coactæ erant. obsidebat Opsopium alius exercitus: quod solum oppidum Hieronymi Sauorgnani fortissimi atque amantissimi reip. huius uiri, uirtute defendebatur. magni intererat priusquam id expugnaretur: & hostium uires coirent: iis, qui ad portum Naonis erant, occurrere. quin id ageretur, impedimento Hispani erant: qui cum ad Aeste oppidum castra haberent: Pataui Imperatorem uestrum morari cogebant: neque is se inde commouere sine magno rerum uestrarum periculo posse uidebatur. sed persæpe euenit, ut ea facilius fiant: quæ factu difficillima putantur. consilium Imperator audaciæ plenum capit: omnem spem in celeritate ponit: cum expedita militum manu portum Naonis pergit: improuisos hostes occupat: alios cædit: alios capit: urbem recipit: nihil commoratur: magnis itineribus Opsopium ire contendit. nescio quomodo elapsus de hac cæde rumor paulo ante quam nostri adessent: Germanos, qui oppidum obsidebant, in fugam uertit. ita illi e nostrorum manibus erepti sunt: Opsopium obsidione liberatum. Imperator Patauium reuertitur. Hispanis discessisse, hostes profligasse, rediisse, simul omnia nunciata sunt: ita nihil in nos moliri potuerunt. multa cogor præterire ne nimius sim: sed hoc nullo pacto prætereundum est: quod eodem anno in Hispanos paucis mensibus post id, quod commemorauimus facinus, gessit. Totis

illis aestiuis Patauio egressus castra munitis locis habuerat: & cum eo amplius ob militum paucitatem non posset: satis a' se fieri arbitratus erat: si hostem præda, ac populationibus prohibuisset. his hoc pacto ductis, cum ad Rhodigium iam Hispani, & propinqua circum loca in hyberna concessissent: & hic se tutissimos, tum obiectu Athesis arbitrarentur: tum quod nostros maxime despiciebant: ut qui nunquam tota aestate nisi ad tumultuaria bella castris progressi essent: occasionem sibi oblatam Imperator noster ad egregium aliquid patrandum ratus, magno itinere tota nocte confecto, ignaris hostibus flumen superat: securos ac nil tale suspicantes deimprouiso aggreditur. Rhodigio nullis resistentibus potitur: partim obtruncat: partim capit. sic callidissimam illam gentem fefellit. quod nisi militum lassitudo, quam longo ac praecipiti ex itinere contraxerant: fuisset impedimento: omnibus, qui uicinis erant in oppidis deletis, iam tum ab Hispanorum iugo nostras has regiones liberasset. multa præter hæc proferre possem, sed historiam non scribo: uirtutes maximi huius Imperatoris mihi strictim percurrendas sumpsi. ac iam satis ostendisse uideor, neque in deliberando consilium, neque in agendo industriam in eo unquam desideratam. Sed cum hæc in Imperatore necessaria sunt: tum id etiam opus est: ne in gerendis negociis ulli se labori subtrahat: ne pericula declinet: sed his potius se nonnunquam offerat. Mirum est quam' is semper labores omnes non solum non subterfugerit: sed & ultro appetierit. corpore quidem paruo fuit: sed ita tamen a' natura compacto, ut laborum omnium esset tolerantissimum. hoc ille, quod a' natura habuerat: sic confirmarat: sic exercitatione auxerat: ut unus esset, cui labor omnis uoluptas esse uideretur. Non illum hyemis, non aestatis uis, non pluuiæ, non uenti, non niues, ab incepto unquam ullo retardarunt: iuxta omnia patiebatur: labores omnes primus subibat: postremus ab illis desistebat: uel gregarii militis opera nonnunquam, cum id res posceret: fungebatur. hac re fiebat, ut nemo in toto esset exercitu: qui, cum Imperatorem ipsum nulla in re sibi

parcentem

parcentem uideret: non ultra uires etiam omnia tolleraret. Audite, audite, praeclaram Imperatoris uestri super hac re uocem. cum sæpe omnibus iam fatigatis solus indefessus persisteret: admirantibus iis, qui aderant, dicere solebat. Non perinde ac militem (ut maior etiam eius sit labor) Imperatorem fatigari: ad militem nihil ex labore aliud quam lassitudinem peruenire: Imperatoris laborem magna ex parte leuari spe gloriæ, quæ consecutura inde uideretur. O, uocem magni indicem animi, eximiæ testem uirtutis, quae solam gloriam dignum se præmium arbitraretur: cætera omnia putaret contemnenda. At uero in periculis subeundis, qua fortitudine semper fuit? in hoc quidem multorum reprehensiones sæpe perpessus est: qui audacius se periculis obiicere illum dicerent: quam deceret Imperatorem: cuius consilio potius quam manu res geri debeat. sed næ illi parum, quo se is tempore periculis obiecerit, considerarunt. non eo inficias Imperatoris consilium, militum manum, in bello exposci: sed incidunt tempora, cum uel maxime Imperator ipse in hostes irruere, primum se illis opponere debeat: cum scilicet laborat exercitus: cum superiores sunt hostes. non'ne id aliquando Cæsar? non'ne alii saepe maximi uiri fecerunt? at is saepius quam alii: sæpius enim aduersa laborauit fortuna. An (ut alia praeteream) in Abduensi illa clade, cum omnes in fugam turpiter uersi essent: capiendi tum consilii tempus erat? consilio scilicet inhiberi fuga poterat. & consilium tamen egregium id dici potest, quo usus est: & multis saepe profuit. in perdita iam re extremum tentauit remedium: expertus est, an qui aliter sisti non possent: cum solum illum, aut cum paucis pugnantem uiderent: pudore adducti in hostem reuerterentur. nihil profecit: relictus, uulneribus multis affectus, captus est. at nec medici quidem, cum desperatæ iam salutis ægros curant: & periculosa adhibent remedia: semper prosiciunt: at arti tamen suæ obtemperant: neque reprehendi debent. anceps sit consilium necesse est, quo profligatis iam rebus succurritur. & nonnunquam tamen bene cædit. Quid

proxime? cum conserto iam prælio, ac confecto propè, regi su peruenisset: acerrime Heluetii incumberent: labarent Galli: ita dubia esset uictoria, ut inclinata propè Gallorum res esset. nondum exercitus noster: ipse tantum, cum iis qui adsunt suis atque aliis admodum perpaucis adesset: nonne audax & periculosum facinus aggressus est? cum paucis illis in confertissimos Heluetios irrupit. id tempus exigebat. at irruptio illa Gallos restituit: Heluetios in fugam uertit: uictoriam demum regi faciliorem fecit. Non est cuiusquam præstare quid eueniat: sed cum nihil eorum, quæ recte æstimanti facienda esse uideantur, prætermissum est: quicunque sequatur euentus, laudari is, qui id egerit, debet. aduersam ille sæpe fortunam perpessus est: nunquam sibi ipse defuit: omnia tentauit: omnia expertus est: nunquam sine uulnere discessit: nonnunq̃ etiam in hostium potestatem uenit. laudari debet, quod intentatum nihil reliquerit: uacare culpa debet, quod successu caruerit audacia. Sed non in hac solum re fortitudo omnis consistit. magnum quidem est res arduas præsenti animo aggredi: periculis se obiectare: mortem non timere: sed alia quædam est etiam fortitudo: ex qua hæc ipsa, quasi è radice quadam pullulat. humana contemnere: casus omnes despicere: nulli homini, nulli fortunæ succumbere: altiorem animum habere, quam ut obrui iis, qui in hac uita sunt, fluctibus possit. id demum est uere fortem esse: hoc qui consecutus sit, mirum si pericula, si mortem non timeat. Fuit hæc in Imperatore hoc nostro uirtus eximia. humana omnia semper despexit. fortunæ ictus ita excepit, ut animo semper esset erectior: nunquam uictus est, quin ualidior tanquam hydra quædam, in hostem resurgeret: ut mihi qui aduersam etiam fortunam uicerit, nunquam uictus fuisse uideatur. Dicet aliquis, spe quadam sustentatus est: nunq̃ ita est uictus, ut se in hostem resumpturum uires non sperarit. Funesto illo prælio, quod ad Abduam gessimus, captus est: sine ulla exeundi spe, custodiæ traditus: ibi per quadriennium fuit: quid interea? langori se dedit? magnum illum animum querelarum sordibus inquinauit? nihil minus. uidete qua

tranquillitate

tranquillitate fuerit: rerum suarum commentaria, aliquot de re militari libros, unum de instruendo exercitu, conscripsit. O'fortitudinem animi singularem: quod alii nullis curis perturbati, pacatissimo in ocio, iucundissimis in secessibus, omnibus delitiis inuitati, uix faciunt: hic quin ageret, non carcer, non mille animum pertentantes curae, non qui illum ne quid scriberet, prohibebant custodes: impedimento esse potuerunt. multa scripserunt de hac uirtute philosophi omnes: uerbis illi, hic uitae exemplis eam ostendit. nec uero caeteris omnibus minus abundauit. Bellicae, quas hactenus diximus, uirtutes, speciosae illae quidem auditu sunt: nec sine illis magnus existere Imperator potest: sed & aliae tamen sunt, quae & maximo illi ornamento sint: & quamuis media in acie non uersentur: necessariae tamen admodum uideantur. ac primum quanta imperatorem iustitia esse debet? haec mater uirtutum omnium est: haec regula: sine hac ne latronum quidem coetus perdurare possit. summa in hoc fuit. Duo omnino sunt, quae iustitiam magnopere impedire soleant, odium, atque amor. qui odio adducti nihil iniusti egerint, perpauci admodum: qui amore, multo reperti sunt pauciores. acriores enim in bonis uiris amoris, quam' odii stimuli sunt. neminem hoc ego unquam amicorum amantiorem noui: neminem, qui suos omnes magis dilexerit: eo usque tamen amore prouehebatur: ut cum sua omnia exposita amicis essent: nulli rei, nulli labori, ut illis obsequeretur, parceret: inter iustitiae tamen fines permanendum sibi esse iudicaret. Magna iustitiae pars est pietas: ut ab omni superstitione, sic ab omni impietate longissime abfuit. re potius, quam' ostentatione ulla deos coluit. In parentes is semper fuit, ut cum puer adhuc esset, nunquam tamen cessandum duxerit, dum Franciscum patrem a' Paulo pontifice maximo, in custodia iandiu habitum liberarit. Cum uero ii etiam, qui animos nostros rectis excolunt disciplinis: ii, qui nos instruunt, parentum loco sint habendi: qua pietate Napolionem Vrsinum, sub quo pueritiam egit, semper prosecutus est? Audiui ego sae-

pius huius de illo sermones: ut optimum uirum, ut maxi/
mum Imperatorem laudabat: cum ipsa antiquitate compara
bat: tam libenter, tam copiose de eius uirtutibus uerba fa/
ciebat: ut multis, qui aderant, nimius etiam nonnunquam
uideretur. Fide, quæ fundamentum iustitiæ dicitur, qua fue
rit, si apud alios uerba facerem: mihi uel in primis dicendum
esse censerem: apud uos, qui eam experti estis: qui aliis testes
esse debetis: hoc unum dicam. multos uos quidem habui/
stis egregios Imperatores: qui tot uirtutibus floruerit, fortas
se nullum: tali fide omnino nullum habuistis. non amici il
lam, non hostes unquam desiderarunt. Iam eius liberalitas
oratione mea ut cognoscatur, non indiget. tot mihi huius es/
se possunt testes, quot eam experti sunt. omnibus patebat:
nulli fons iste claudebatur. id uere suum esse dicebat, quod
alicui donasset: id fortunæ iniuriis non subiacere: eo' se cae/
teris ditiorem esse ardentissime desiderare. Multa tum in
priuata, tum in imperatoria vita sunt, quae ab gerendis ne/
gociis interpellent: sed maiore nihil ui, quam' uoluptates.
apposuit illas sensibus nostris quasi titillationes quasdam na/
tura: his cum indulgemus: cum frena laxius remittimus: ab
omni alia nos abstrahunt cogitatione. hinc data temperan/
tia est: quæ eis moderetur. hæc habenas regit: hæc in girum
eas rationis cogit: ac nobis obsequentes facit. hæc in Impe/
ratore nostro singularis fuit. Venatione tum, cum in ocio
esset, plurimum delectatus est: atque ea quidem uarie. cum ro
bustiore esset corpore, in agrestes sues ferri: vrsos aggredi: in
difficillimis quibusque exerceri consueuit. mox ingrauescen/
te iam ætate, leporum uenationes, falconum aucupia, secutus
est. his delectatus, cæteras omnes, quæ corpori, atque animo
officiunt uoluptates, quantum potuit, aspernatus est: nun/
quam in earum potestate fuit. Epulabatur ille quidem lau/
tissime: plurimi semper cum illo discumbebant: affluebant
epulæ omne genus: nihil ad regium apparatum deerat: id sci
licet splendoris opinabatur. ipse in hac abundantia vno sem/
per cibi genere, & eo viliori uescebatur. hinc robustum illud

& nullis

& nullis morbis obnoxium, hinc laborum omnium patiens corpus: hinc modico satiabatur somno: hinc nunquam hebeti mente erat. Age uero quæ clementia, quæ humanitas in illo fuit? in nullo vnquam maior. atque hic mihi euellenda quædam è multorum animis, opinio est: quæ è quorundam aut maleuolorum, aut res non recte perpendentium sermonibus inhæserat. Crudelitas clementissimo Imperatori obiiciebatur: quod multos sæpe milites morte multaret: difficiles ad eum esse aditus dicebantur: quod ira percitus semper esset. de crudelitate primum loquar. Ego, cum ueteres illos Romanos, cum militarem eorum disciplinam considero: hac una uideo cæteris eos gentibus præstitisse: hac vna eò peruenisse, ut iidem imperii, qui terrarum, fines essent. non calliditate Pœnos, non Germanos ui corporis superabant: disciplina una erat: quæ inuictos redderet. hanc ita tuebantur Imperatores: ita seruabant milites: ut qui paululum modo in ea deliquisset: nulla ei esset pœna recusanda. ob hanc Mallius ille Torquatus filium iussit interimi: & quod admirabilius est: filius ipse, qui ad mortem ducebatur: cum exercitum pro se in patrem seditionem parantem conspexisset, compescuit: affirmauitque neminem tanti esse: ut ob illum corrumpi disciplina deberet. disciplinam ille scilicet, qua patriæ vitam sustentari credebat: uitæ anteponebat suæ. Quid Appius Claudius? quid L. Paulus? non'ne ex iis, qui loco cesserant, decimum quenque securi percussit? non'ne idem mitissimus principum Augustus? non'ne alii Imperatores multi fecerunt? De Mallio non loquor: reliqui omnes seueri semper, & boni disciplinæ custodes, nunquam crudeles sunt habiti. crudeles habiti essent, si paucorum quorundam salutem patriæ anteposuissent. Ignari scilicet ueteres illi ac crudeles omnes: nos sapientes ac mites: qui Imperatores nostros, cum non decimum quenque, ut illi, sed unum aut alterum ex toto exercitu, militaribus præceptis non obtemperantem pœna afficiunt: crudeles arbitramur. mirum igitur si nos exteræ nationes omnes contemnunt: nobis omnes insultant. iam in nostros fines, non ut ad bellum aliquod periculosum, sed ut ad

prædam expositam ueniunt. Pudet, pudet inquam dicere, omnem illam, quæ propria Italorum esse dicebatur: uirtutem amisimus. quod si disciplinam illam ueterem sequeremur: si Imperatores, qui restituere eam iam lapsam cupiunt: non crudeles, sed fortitudinis, ac ueræ virtutis reuocatores crederemus: non audacius illi in nos irruerent, quam nos illos repellere mus. Semper hic uel in hostes ipsos fuit mitissimus: præter eos, qui in ipso belli furore cecidissent: neminem unquam interemit. Si è militibus quempiam aliquando supplicio affecit: deliquerat ille: militares leges contempserat. quod uos, si uestræ hae vrbanæ leges non seruentur, & facitis: &, ni faciatis, omnia pessum eant: id in castris, ubi, si non adsit Imperatorum metus, uis dominetur necesse est: fieri non licebit? Solitus est Lacedæmoniorum dux Clearchus dicere, Imperatorem à militibus magis quam hostem metui debere. recte quidem ille: sed ego hostem metuat miles nolim: Imperatorem, uelim. Sed de his iam satis, pauca de iracundia dicam. Irascebatur ille quidem nonnunquam uehementius. hoc cum naturæ, quæ eiusmodi erat: ut facile iræ fluctibus efferuesceret: tum uoluntatis etiam erat. volebat ille irasci (ut aiebat) quod, cum se neque corporis proceritate, neque formæ dignitate quadam à natura honestatum uideret: si facilis ac mitis semper fuisset: ne contemptui esset, uerebatur: iracundia armari se quasi aculeis quibusdam dicebat. Sed ut haec non probetur ratio: atque iracundiorem illum quam deceret, fuisse concedam. quid unquam ira perturbatus fecit: quod sedato etiam animo non fecisset? acrioribus usus est uerbis: at æqui ac boni terminos nunquam prætergressus est: nunquam in bonos uiros exarsit: magnam semper & iustam iræ causam habuit. si ea caruisset, non ille quidem melior fuisset vir: sed omnibus fortasse gratior. atqui cum ea deferbuerat, quam affabilis, quam comis erat? nihil eius consuetudine iucundius: nihil sermonibus urbanius inueniri poterat. Ingenio uero (ut ad id iam ueniamus) tam acri fuit: ut, cum literis paululum admodum uacasset: tam apte, tam acute, tam cum omnium liberalium artium peri

tis, quod

tis, quod sæpius facere consueuerat: de his ipsis, quæ illorum artibus continentur, rebus loqueretur: ut omnia de illis scripta euoluisse, omnia excusisse uideretur. qua in re multum eloquentia etiam quadam admirabili adiuuabatur. huius tantum ex eius ore flumen profluebat: ut omnes secum, quo' uellet, raperet. audistis nos eum sæpe Patres conscripti: & ita audistis: ut cum plurimum eius oratione delectaremini: animos tamen uestros impelli, atque in illius sententiam non inuitos trahi sentiretis. fuit hæc reipu. nostrae persæpe summopere utilis eloquentia, cum apud uos, tum uero apud milites maxime. si ad pugnam cohortandi erant: nemo acrius incitabat: si aliqua de re castigandi: nemo grauius, nemo seuerius reprehendebat: si consolandi: nemo lenius ægris animis medebatur. Multa iam a' me de maximi huius viri laudibus dicta sunt: neque id tamen, quod maxime ad rem attinet: quantam militaris disciplinæ scientiam habuerit, ullo modo prætermittendum est. Floruit hæc quodam tempore maxime disciplina: tunc scilicet, cum ueteres illam Romani coluerunt. multi tunc in ea viri excellentes & clari extiterunt: neque id mirum. omne studium, omnem operam in ea omnes collocabant: eam non solum, quod & opes & honores pareret, sequebantur: sed, cum uariis quotidie uexarentur bellis: neque ulla perfrui quiete possent: necessitate etiam quadam ad illam compellebantur. postquam uero omnibus deuictis, pax Italiæ parta: bella aut nulla, aut longe a' domo gerebantur: exarescere ac collabi paulatim cœpit. Hispaniæ, Galliæ, Pannoniæ, extremae cæterae imperii prouinciæ, suis quaeque legionibus custodiebantur. hae cum in iisdem locis diutius permanerent: in externos mores paulatim mutatae, in his, quæ cuique obuenerant, regionibus, ad hoc usque tempus perseuerarunt: disciplinam assiduis bellis exercitae, non ex toto amiserunt. In Italia, in qua, uel nullæ relictæ legiones: uel, siquæ relictae, longa pace mollitae, ocio se atque inertiae tradiderunt: omnis penitus euanuit. atque eo' tandem uentum est: ut paulo supra nostram aetatem, quoties bella Italis gerenda essent, conducendus e

Germania aut Pannonia miles esset: Itali, uel tubarum sonum atque armorum splendorem reformidarent. nostra demum æta te excitari aliquantulum sopita illa uirtus cœpit: sed pauci ta/ men, qui antiquam illam disciplinam scirent, inuenti sunt. Impe rator noster q̄ exacte illam callu erit, uel ex hoc considerate. Cum primum Imperator est uester factus: ita corruptum exercitum accepit: ut ad alia omnia potius, quam ad gerendum bellum idoneus uideretur. fecit id, quod in Africa Q. Metellus Iu gurthino bello fecit: arctioribus legum uinculis astringendo, continuis laboribus fatigando, ordini assuefaciendo, grauissi/ mam iis, qui locum desererent, pœnam proponendo, ita bre/ ui correxit: ut eo & res uestras acerrime tutatus sit: & egregia multa facinora ædiderit: & hostibus, quibus antea contemptui erat: formidabilem reddiderit. Affui ego nuper, cum per eas iter faceret regiones: in quibus, cum ob non satis perspectos incolentium animos, tum ob propinquos hostes multa timen da essent. tam caute incedebatur: ita ordinem seruabant o/ mnes: ita ab agmine discedebat nemo: ita uel calones ipsi sub suis signis ibant: vt ego, & reip. nostræ maxime gratularer: & disciplinam iam antiquam illam restitutam arbitrarer. Iam uero in reliquis artis huius partibus, expugnandis, defenden/ dis'que vrbibus quantus fuit? nolo nunc uobis, vt septimo ab hinc anno, Carmontium, Noriciam, Tergeste, Postoniam mu nitissimas urbes, in ditionem uestram redegerit, commemorare: nemo est, qui nesciat. hoc vnum dicam: iam Brixia, iam Verona potiti essetis: si sæuissima id nobis mors non inuidisset. Scio quid loquar: coniectura non fallor: nihil illi inuium, nihil sa tis munitum esse poterat: omnes aditus, omnes expugnatio/ num modos, omnes astus norat. Idem, si aliqua defenden/ da urbs esset: ita omnibus hostium conatibus ire obuiam scie/ bat: ut nihil in eum tentari posse uideretur: quod non irri/ tum fieret. Testis mihi sit celeberrima illa Braccani oppugna/ tio: quam ita tolerauit: vt, cum urbs vndique innumeris Ale xandri pontificis maximi copiis, qui Vrsinum nomen delere instituerat, premeretur: hic cum quingentis tantum propu/

gnatoribus

gnatoribus resisteret: non solum eam tutatus sit: sed & facta sæpius eruptione, multos trucidarit: tormenta oppugnatoria non pauca abduxerit: ab obsidione desistere demum coegerit. Sed quid ego aliunde testes uoco? satis amplum mihi testimonium præbere urbs vna Patauium potest. non'ne hæc ab Hispanorum ac Theutonum impetu conseruata, his deinde ab illo aggeribus, his turribus, his fossis munita: ut vnà omnes omnium vndique gentium exercitus, omnem vim, contemnere: ac nostræ non solum reip. sed totius etiam Italiæ propugnaculum quoddam ualidissimum dici possit: non'ne id docet? nihil in hac esse bellorum scientia, quod huius ingenium subterfugerit. Tormentis quidem illis bellicis, quibus nos ita antiquitatem superamus: vt his iam solis propè bella omnia conficiantur: urbes certe nulla re magis aut expugenntur: aut defendantur: non solum optime vti, sed & ea qualia esse, qua ratione fieri deberent: tam exacte norat: ut eorum etiam artifices, multa nonnunquam ab eo docerentur. Ex his tot ac tantis, quas de hoc viro commemorauimus virtutibus: maximam apud suos, maximam apud hostes auctoritatem consecutus est. Atque in secunda quidem fortuna, maximi ab hostibus fieri & usitatum, & non magnum est. hic cum tertio ab hinc anno infœliciter in Hispanos, ad Vincentiam pugnatum esset: & se post incommodum illud, Patauium recepisset: tantæ tamen apud hostes existimationis fuit: ut hoc vno urbem uobis illam conseruatam putem. An creditis longitudine itineris, viarum asperitate, timore aliquo noui exercitus, quod urbem scirent munitissimam, hostes retardatos? nihil horum fuit. non longe aberant: faciles vndequaque accessus erant: omnes uestras vires in eo, quem ipsi fuderant, exercitu, positas sciebant: vrbs ipsa nondum iis, quibus nunc est, munitionibus erat instructa. quid igitur eos deterruit? vnus Imperator uester: vnus inquam Imperator uester uobis eo tempore urbem illam, qua spiritum ducitis, conseruauit. Tanti illum faciebant: vt aegre se victoriam consecutos crederent: vrbem uero, in qua ille esset, expugnare, penitus desperarent.

Considerate iam ea, quae a' nobis hactenus dicta sunt: nihil huic, quod ad optimum virum, nihil, quod ad summum Imperatorem constituendum opus sit: defuisse inuenietis. vna defuit fortuna. haec cum illo acerbissimum semper bellum gessit. uoluit scilicet id uerum esse ostendere, quod de ea dici solet: aduersam saepe consilio esse. nunquam hic non optime consuluit: nunquam iis, quae ad perficiendum id, quod consultum est, pertinent: caruit: bono sæpe successu caruit. at hoc quidem praestare potest nemo. Maiores fortunae accessione virtutes eius fieri non potuissent: illustriores potuissent. nullius vnquam res gestæ Imperatoris, si consilio fortuna subscripsisset: admirabiliores fuissent. multis se illa magnis, atque egregiis huius consiliis opposuit: multas cogitationes ab eo, quod destinarat: sæpe diuertit. atque, ut alia omnia prætercam, quis extremo ex hoc actu, cuius maxima, vt quis fœlix aut infœlix dicatur, ratio habenda est: non fortunæ in illum iniuriam cognoscat? plurimos toto hoc septennio, cum in misera illa captiuitate, tum postea aduerso hoc ac difficili reipu. nostræ tempore, labores pertulerat: cessisse iam tempestas omnis, atque inducta quædam tranquillitas videbatur: parta regi socio atque amico uestro de Heluetiis victoria, Hispanis referre pedem coactis, nihil erat, quod a' uobis ille, quod a' rege sperare non posset: iam de illius uos, de suorum ille militum praemiis cogitabat: cum ecce malo quodam fato, non ferro, non tormentorum ictu ullo, sed, quod miserrimum est mortis genus, ui morbi extinctus est. O' importunam sortem: o' inuida nonnunquam fata: quantum aberat, ut Verona ac Brixia receptis, quod uel solo eius aduentu fieri posse credebatur: nos rebus iam per eum nostris in tuto collocatis, omnibus eum honoribus, omnibus laudibus prosequeremur: ille gloria quadam immortali frueretur. multo tum illi minus acerba fuisset mors. quanquam eam hac animi fortitudine tolerauit: qua alia aduersa multa solitus est perferre. vnicum, & eum nondum bimum puerum, tres adolescentulas, & egregiæ indolis filias, præclarissimam, ac sui aman

tissimam

tiſſimam uxorem relinquebat: relinquebat hos omnes, qui hic
adſunt: hos a' paruulis ipſe diſciplina inſtruxerat militari: hos
ut filios diligebat: horum opera in multis bellis uſus fuerat:
neque unquam non fortiſſimos, ac ſui amantiſſimos uiros no
rat: relinquebat demum hanc nondum in tuto collocatam
remp. Non negare ſe dixit ob hæc omnia ſibi mortem acer/
bam eſſe: conſolari ſe tamen, quod neque orba filiorum ætas,
neque uidua ac ſine præſidio futura uxor uideretur: uos o/
mnes non ut tutores ſolum, ſed ut bonos parentes illos am/
plexuros, hanc protecturos pro comperto habere. ampliſſi/
mum hoc patrimonium, firmiſſimum præſidium eſſe. Quod
uero his ſuis ea, quæ a' ſe mererentur præmia, reddere non po
tuiſſet, id ferre ægrius: eam tamen in uobis prudentiam ſem/
per nouiſſe: ut ſperaret uos eorum uirtutem non paruifactu/
ros: neque ullo ſumptui parſuros, ut hoc fortiſſimorum iuue
num robur, has uires, reipu. ueſtræ, cui magno uſui eſſe poſ/
ſunt: conſeruetis. vltimum illud, quod, cum adhuc noſtra
eius operam deſideraret reſp. tum moreretur: id ſibi eſſe gra/
uiſſimum. Sui quidem nullam curam habere: ſexageſimum
iam annum compleſſe: ſatis uixiſſe, poſt mortem non dubitare
ſibi æternam inter deos ſedem paratam: unde hæc humana de/
ſpiciens, ueram illam ac bonis omnibus affluentem uitam de/
gat. Hæc cum dixiſſet, iis omnibus, quæ a' religione præci/
piuntur, peractis, ita tranquille deceſſit: ut non aliam in ui/
tam, ſed aliam in domum commigrare uideretur. opinione ego
illum ſua fruſtratum non arbitror: inter deos ſedet: pace frui/
tur tranquilliſſima: iam fœlix dici poteſt: ſed illius infœlix do
mus: hæc me dolore conficit: hæc maxime perturbat. minus in/
fœlix puer, quod, cum nihil adhuc percipiat, quo patre ſit pri
uatus, neſcit: an eo' fortaſſe etiam magis infœlix, quo minus
infœlicitatem ſuam ſentit? infœlices certe filiæ: quod & id iam
cognoſcunt: & ea ætate ſunt, quæ nullas ad reſiſtendum do/
lori uires habeat: infœliciſſima uxor, quæ & filiarum lachry/
mis affligitur: & quo fœlicior prius eſſe omnibus uidebatur:
hoc acrius dolet. Soli uos patres optimi his omnibus uul/

neribus mederi poteſtis: amplexamini totam domum: nullum, quod pios uiros deceat: officium prætermittite: ſic & illi, ſiquis mortuis eorum, quae hic fiunt: ſenſus eſt: pergratum facietis: cum ſua ſe ſpe fruſtratum non uidebit: & uos ueſtrum munus implebitis: ac grati ab omnibus iudicabimini. debetis hoc uos illi multas ob cauſas: ſed ob hanc maxime, quod ob rempu. ueſtram obiiſſe mortem dici poteſt. dum enim nulla ſibi pro illa in re parcit: dum eos etiam, qui tolerari nequeunt, liben tiſſime labores ſubit: nullam de ſalute ſua curam gerit: in eum morbum incidit, quo extinctus eſt. quæ itaque ſuſcipiendo/ rum laborum, eadem mortis cauſa dici debet. Ei igitur, qui pro uobis mortuus eſt: reddite, quæ debetis. uitam illi non po teſtis: iis, quibus maximo emolumento erat: reddite. id ita de/ mum a' uobis fiet: ſi filii mortuum patrem non cognorint: uxor uiri præſidium non deſiderarit: ipſius ii, qui adſunt fami liares, quæ ab eo ſperabant: a' uobis fuerint conſecuti. Extre/ mum id a' me fortaſſe nunc expectetur: ut hunc, quem ex egre gii huius Imperatoris morte mœrorem in omnibus uideo: uer bis coner mitigare: qui ego id poſſum? qui ab aliis ſim conſo landus. Sed abiicienda tamen hæc omnis animi mollities: ſu/ menda illa uirtus, qua hic plurimum polluit: ferenda ſunt le/ uiter omnia: omnibus eſt aduerſis caſibus reſiſtendum. Vos quidem, qui eum ſemper ſecuti eſtis, qui eius ſemper uirtutum ſpectatores fuiſtis, hoc uel in primis decet. turpe eſt uobis, qui nullos unquam hoſtes, nulla tela, nulla mortis pericula refor/ midaſtis: nunc dolori manus dare. Induite illam animi forti/ tudinem: quæ fortiſſimis, & quales uos eſtis, uiris conuenit. an ſi uel paucis uobis in confertiſſimos ſit hoſtes irrumpen/ dum: in inſtructiſſimas mille acies incurrendum: iubente id im peratore ueſtro recuſetis? noui ego uos: noui animorum ue/ ſtrorum fortitudinem: noui amorem, quo illum proſequeba/ mini: ne morte quidem propoſita abſterreremini. Nunc cum idem ille Imperator ueſter iubeat, ne diutius doleatis: morem non geretis? iubere autem id illum, ſiquis totam ab eo actam uitam conſideret: ſi uos præcepta ea, quæ quotidie auribus ue/

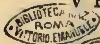
ſtris inculcabat

ſtris inculcabat, recordari uelitis: ita nulli dubium eſſe debet, ut hoc uno dolore ueſtro, uel maxime eius quietem perturbari putem. ferrei profecto fuiſſetis: neque humani quicquam in uobis fuiſſet: ſi hac tanta calamitate accepta non ingemuiſſetis. ſed iam dolori indultum ſatis: nunc omnem eius uim in hoſtem conuertite. ite, reip. ſubuenite: eum, quem debetis imitamini: nolite committere, ut Imperatoris morte languidiorem militum uirtutem factam, hoſtes gaudeant, nos triſtemur: ad hoc uos dolor incitet: ad hoc impellat. Vos uero reliqui omnes, qui adeſtis ciues, & horum, & aliorum, qui uobis adſunt, uirtute confiſi, de rep. nihil dubitate: & omnem, quem ob hanc cauſam conceperatis: dolorem deponite. illius etiam cauſa non eſt, quod doleatis. bene cum illo actum eſt: ex miſera hac uita in æternam illam ſublatus bonis omnibus fruitur. neque uero cum recte conſidero cuiuſquam mihi deflenda mors uidetur: tantum'que abeſt, ut eum, qui ex hac uita celerius commigrarit: infœlicem iudicem: ut eo' etiam fœliciorem putem. ſiquis ſæua quadam in mari exiſtente tempeſtate, multis ſimul ſoluentibus, quamcelerrime omni uentorum ui, omni pelagi impetu ſuperato, in portum, quo' curſum direxerat, prouehatur: non'ne is fœliciſſime iter ſuum confeciſſe dicendus? reliqui quo diutius commorentur eo' infœliciores habendi ſunt? ita profecto ſe res habet. Simile ego quoddam in uita hac noſtra reperio: nihil illa aliud eſt, quam' in procelloſo quodam mari nauigatio. ægritudines, mollitiæ, calamitates, aduerſa alia, quaſi huius uitæ tempeſtates dici poſſunt: portus ipſe, quo' curſus omnibus dirigendus, mors eſt. cur igitur qui in hunc portum ex illis fluctibus celerrime nauigarit, non eo' haberi fœlicior debeat, quo citius tot malis ereptus in tranquillo conſtiterit. non probatur hoc ita uobis fortaſſe, ut fœlices eſſe cupiatis. non probetur ſane': at eos tamen, qui eo' peruenerint, non luctu proſequamini: ſed fœlices ducite: ac ſi de uobis bene promeriti ſint: non lachrymis, ſed diuinis honoribus colite.

M. D. XV.

Die X. Nouembris.

ANDREAE NAVGERII ORATIO HABITA IN FVNERE LEONARDI LAVRETANI VENETIARVM PRINCIPIS.

CREDO EGO, ſiquis eorum, quæ a' nobis geruntur, mortuis ſenſus eſt: Leonardum Lauretanum, cum ornatiſſimas has, quas illi celebratis, exequias, hanc pompam funeris, hunc nobiliſſimum conſeſſum ueſtrum, hunc uniuerſæ ciuitatis mœrorem uidet: quod ex his omnibus quamplurimorum illius in remp. meritorum memores ſitis, cognoſcit: & libentiſſimo hæc animo accipere: & non parum beneuolentia, & pietate hac in ſe ueſtra lætari. Neque tamen, ſiquis recte conſideret: ulla re illum magis gaudere, quam' his laudibus, hac uirtutum ſuarum prædicatione exiſtimandum eſt. ut enim reliqui honores omnes, quibus uos mortuos Principes ueſtros ornare conſueuiſtis: & quos nunc huic cumulatiſſimos redditis: & maximi ſint, & pro amplitudine imperii, ac reipu. ueſtræ dignitate conſtituti: opulentiam tamen quandam potius, ac reipublicæ ſplendorem præ ſe ferre uidentur: quam' ut illi, cui tribuuntur, quicquam afferant: quod illius dici iure poſſit. laudationes hae propriæ illius ſunt, qui laudatur: neque quicquam ex his ſibi alius uendicat. ac per aliquot, illi, dies in uulgi ore ſunt: paulatim deinde e' memoria excidunt: & breui tempore contabeſcunt: atque, ut diutiſſime durent: memoriam certe hominum, qui eos uiderint, non excedunt. hæ, ſiquis recte eas ſcripſerit, in dies augeſcunt: neque ullo tempore conficiuntur: ſed ex eo potius uires ſumunt: atque omnem ſuperare poſteritatem contendunt. atque illi, & eo tantum in loco, in quo exhibiti ſint: atque ab iis tantum, qui affuerint, ſpectari queunt. hæ, totum orbem peragrantur: hæ, ſe omnibus paſſim oſtendunt: atque eodem etiam tempore diuerſiſſimis in locis eſſe

possunt. non immerito igitur, ut quisque est optimus, ita ma
xime laude ducitur: nec uehementius ullum in bonis omnibus
desiderium est, quam gloriæ. difficilem quandam, & laborio
sam uitæ rationem suscipiunt: qui uirtutis uia niti constitue/
runt. nulli illis, non uel ultro suscipiendi labores, nulla non
pericula subeunda, omnes contemnendæ uoluptates, acerba sæ/
pe omnia perpetienda sunt. neque tamen tam agresti, ac fero
animo quisquam habendus est: ut credendum sit, iis illum, quæ
naturæ aspera, atque inimica sunt, delectari. quid ergo est? una
laudis spes ac gloriæ, pericula & labores leuat: uoluptatum il/
lecebras negligit: acerbitates mitigat. hæc ut umbra uirtutem
sequitur: atque ea merces est, quam unam illa molestiarum
omnium exposcit: haec tam acres bonorum animis stimulos
admouet: ut non solum, qui uitae eam commodis antefer/
rent, inuenti sint: sed multi, & hi maximi ac fortissimi uiri mor
tem ultro subierunt: ut immortalem sui memoriam relinque/
rent. hoc pacto se uitam, quæ breuis admodum data nobis
est: longissime proferre posse, atque æternam prope efficere ar/
bitrati sunt. Quæ cum cognoscerent maiores nostri: hanc bo
nis a natura insitam cupiditatem gloriæ, non solum alere, sed
augere etiam, si fieri ulla ratione posset: reipu. utile existima/
runt. atque ut in omnibus reip. partibus alia multa diuinitus,
sic ad cæteros hos honores, qui defunctis Principibus constitu
ti sunt: laudationes addi, & eorum celebrari uirtutes uolue/
runt. his enim, non solum qui recte reip. præfuerint, quæ me/
riti sunt, laudis præmia consequuntur: sed reliqui etiam, qui
idem subituri munus sunt, ad recte agendum accenduntur:
cum recte factorum gloriam non secum mori, sed ita memoriæ
mandari uident: ut tum maxime diuturnioris illam uitæ ini/
tium sumere, affirmare possimus. Vnum fortasse sit: quod
hoc tempore, in uestra hac pietate, in hoc tam grato in Princi/
pem uestrum officio, desiderari possit: quod non is illi lauda/
tor contigit: qui dicendo illius assequi uirtutes queat: qui ido
neus sit, quæ plurima ille semper æternitate digna gessit, ita scri
ptis mandare: ut ad posteros peruentura, & in omne æuum ce/

leberrimum

leberrimum illi nomen prorogatura uideantur. sed ne ob hoc quidem, siquis id diligenter perpendat: quicquam est, quod queri possit. uos quantum in uobis est, omnia quæ a' gratis animis expectari possunt, præstatis. funus amplissimum pro eius in uos meritis, & reip. opibus ducitis: adestis ad id hone/standum frequentes pat. optimi: adest uniuersus populus: nemo omnium est, qui non illum, ut optimum reip. parentem raptum fleat: qui non illum, quamuis tardissima senectute consum/ptum, ut primis tamen annis acerbissime ereptum conqueratur. ad hæc, eum ego pro concione laudare iussus sum. nihil, quod officii uestri esset, relictum a' uobis est. a' me est, siqua in re minus illius meritis satisfactum esse existimari debet. ego ue/ro eas præclari huius Principis uirtutes esse animaduerto: vt nullius unquam tanta dicendi vis, tanta ingenii facultas fuerit: quam parem illis celebrandis putem. quamobrem non mihi id uitio uertendum est: si eas assequi non possum: sed eo' ille admirabilior haberi debet: quo illius laudes, non mea solum', quæ minor etiam quam' mediocris est: sed & omni eloquentia maiores sunt. neque uero ob id sileri de illis decet. male enim se res habeat: si quo' plura ac maiora in quopiam ornamenta sunt: quod difficile sit illa oratione complecti: eo' de illo mi/nus dicatur: atque eo præmio, quod vnum maxime virtus ex/optat: ob uirtutem maxime defraudetur. enitar igitur quan/tum a' me fieri poterit, eo munere, quod mihi iniunctum est, recte defungi: cui tum ego profecto satisfecisse existimandus sum: cum illa, quæ a' me dici poterunt, pro ea, quæ in me est dicendi facultate, explicaro. Primum omnium, quo/niam de eo mihi Principe uerba facienda sunt: in quo vno, quæ in hominibus laudari solent, cumulatissime omnia inuen/ta sint: non id mihi solum considerandum est, quid a' me dici, sed multo magis, quid eorum, quæ plurima suppetunt, omit/ti oporteat. si enim ea, quæ dici possent, persequi omnia uo/luero: neque id, quod mihi ad dicendum temporis datum est, sufficiat: neque aures fortasse uestræ pati possint. De pulcher/rima igitur hac urbe, præclarissima hac repu. maximi imperii

ſede, libertatis domicilio, totius Italiæ, atque adeo terrarum omnium tutiſſima quadam arce, & ipſius Principis, & noſtrum omnium patria communi, nihil eſt, quod hoc tempore dicendum putem: quanquam enim non parui ad gloriam refert, qua quiſque in ciuitate ſit natus: & ipſe etiam præclariſſimus imperator Themiſtocles, ſi Seriphius natus eſſet, nunquam ſe nobilem futurum fuiſſe confeſſus ſit: multo tamen ego ea magis laude digna arbitror, quæ in homine ipſo ſunt: quam hæc externa, & quæ fortunæ arbitrio diſpenſantur. quamobrem de ipſo etiam Leonardi genere, quod & multo etiam uobis, quam mihi eſt notius: non eſt, quod a me multa expectetis. ſed ne de tam illuſtri tamen familia omnino nihil audiatur: hoc vnum dicam. vti Romæ e Curionum genere plures quondam dicendi facultate, e Scæuolarum, iuris ſcientia præſtiterunt: ita Lauretanam familiam fato quodam huic reipu. datam: quæ ſeminarium quaſi quoddam ſummorum eſſet imperatorum, omnes prope huius reip. opes, omnis dignitas, quæ maxima eſt, maritimis rebus creuit. multa mari maiores noſtri egregia facinora ſæpe geſſerunt: multa hoc tempore quotidie a præclaris Imperatoribus ueſtris, cum res exigit, geruntur: atque ea ſemper noſtrorum in hac re virtus apparuit: ut non ſine cauſa iam tot annos maris imperium Veneto nomini conceſſum ſit. ſed ſiquis omnia recordari, aut ex annalibus quærere uoluerit: plures prope ex vna Lauretanorum familia imperatores rem præclare geſſiſſe, q̃ ex reliquis omnibus inueniet. ut mihi diuina quadam mente nomen huic familiæ inditum videatur: quæ omni bello ſuperior victoriæ ſemper lauream reportaret. Neque uero ex hoc genere ego quenquam nominabo: ne de Hieronymo quidem Leonardi patre, & viro optimo, & ſapientiſſimo ſenatore quicquam dicetur: vnus mihi ſit Leonardus ſatis: ad cuius vnius laudes celebrandas omnes orationis meæ vires, quantæcunque hæ ſunt, conferantur. qui cum præclariſſima domi exempla haberet: ac maiorum ſibi ſuorum virtutem, non ſolum quam imitaretur, ſed etiam quam ſuperaret, propoſuiſſet: ita id conſecutus eſt: ut in eam familiam, quæ

liam, quæ nullo pacto fieri illustrior putabatur: multum ta/
men luminis intulerit. Ac mihi quidem sæpenumero cogitan/
ti, quam multa ab iis, qui præclaris e maioribus orti sunt,
expectari soleant: quámque illis, si uel minimum quid deli/
querint, nihil ignoscatur: dubium visum est, melius'ne ac con
ducibilius homini sit, non ex ignobilibus quidem viris nasci,
sed ex iis tamen, qui non ita magni fuerint: ut eorum nobis ge
sta oneri futura sint: & eam fortasse expectationem excitatura:
quæ nullo pacto sustineri a nobis possit. & profecto ita se
rem habere comperio: quanquam hoc admodum tutum sit:
nam & facilior errato est uenia: & si nihil feceris, non exigitur:
siquid egregie feceris: id, cum non ut debitum præstes, gratius,
ac magnæ tibi laudi est: longe tamen maiores res ab illis geri:
quos & expectatio hominum, & parentum virtus excitet. hæret
enim eorum animis quasi fax quædam, assidua cogitatio: quæ
noctes dies'que illos ad egregium agendum aliquid inflammet:
quo maioribus suis digni reperiantur: ac patrimonium gloriæ
sibi ab illis relictum & tueri, & augere possint. hoc (ut alios
omittam) in Principe hoc nostro facillime cognosci potuit.
nihil erat, quod ab hoc homines non expectarent: sic maio/
rum ille suorum virtutibus excitatus est: ut omnium tamen
expectationem vicerit: tantum gloriæ a maioribus suis accepe/
rat: ut difficillime eam tueri posse crederetur: sic illam auxit: ut
non eos solum, sed omnes, qui vnquam fuerunt, principes su
perarit. at uero antequam de iis, quæ ab eo in principatu ge/
sta sunt, loquar: totus ex ordine egregii huius viri cursus, quo
ad altissimum dignitatis gradum ascendit: proponendus uo/
bis est: & ut quæque ab eo gesta sunt, ita quæque dicenda, ita
ut ne incunabula quidem ipsa tanti principis prætermittamus.
Cum puer esset: egregia quædam pulchritudo & probitate, &
præclara ingenii adiuncta indole, sic in illo elucebat: ut cum
multum ab his illa ornamenti acciperet: non minus tamen il/
lius hæc essent commendatione gratiora. primam hanc ille æta
tem in literarum studiis exegit: ac, quod mirum omnibus vi/
deri possit, tantum puerili illa institutione, quæ vix primis

percipiendis rudimentis satis est, profecit: ut nunquam postea sit literarum expers habitus. Vt primum uero e' pueris excessit: simul ea, quæ se prius ostenderant, augeri videbantur: simul prudentia ac virtutes omnes pullulare, atque admirabili quodam prouentu se efferre cœperunt. cum'que ille iam quæ maiorum suorum virtus fuisset, quid ab se illis deberi crederetur, consideraret: ac non multo post, cum tempus esset, capescendam sibi remp. constituisset: non in vmbra, atque ocio interea delitescendum, neque quid agendum esset, e' libellis quibusdam ediscendum: sed in solem atque aciem sibi prodeundum censuit. ac maiorum quidem ille nostrorum morem atque institutum id secutus est: quo ego vno seruato, nostram remp. maxime auctam, intermisso, non parum debilitatam puto. Existimarunt maiores nostri, eos, qui ad remp. administrandam admittuntur: omnium rerum peritos esse oportere: facillime enim in scopulos intrudi rempu. posse: si imperitos commissa sit. adolescentes ideo ac iuuenes sic institui: ut cum ad remp. accedunt, gnari sint rerum, quæ necessariæ sunt: summopere utile & tutum esse crediderunt. præterea ut maximæ reip. diuitiæ, cum usus posceret, præsto' esse possent: omni studio sibi perficiendum esse opinati sunt. has enim non pacis solum ornamenta, sed cum nonnunquam bella, uel inuitis etiam suscipienda sint: neruos illos esse, quibus maxime reip. vires sustenentur. ad hæc cum admirabilem, & munitissimum hunc huius urbis situm intuerentur: quo nulli exercitus, nulla vis, nulli hostes, omni aditu mari intercluso, peruenire possint: tum demum & hanc se inexpugnabilem reddituros, & rem venetam maxime auctam iri arbitrati sunt: si mare, quo solo adiri potest, ualidis classibus possiderent. hæc tria illi cum sibi efficienda proposuissent: admirabili quadam sapientia vno omnia instituto assecuti sunt. constituerunt enim, ut complures quotannis onerariæ triremes, quæ mercaturam exercerent, ad omnes nostri maris oras, & extra hoc etiam quædam, nauigarent: atque in his patricios ire adolescentes uoluerunt. ex hoc id effectum est: ut, cum illæ, omnes prope' maritimas Asiæ urbes;

omne

omne interius Africæ litus, Hiſpanias, Gallias, omnem pro/pe' Europam, omnes, quæ circa eam ſunt, inſulas adirent: qui in his eſſent, diuerſa rerum publicarum genera, diuerſa impe/ria intuerentur: multarum nationum, atque hominum mo/res cognoſcerent: ac per hæc prudentiores facti, cum exacta in his iuuentute ad remp. accederent: eam ſapientiſſime admini/ſtrarent. Atque ego quidem neque negare vllo pacto poſſum: neque, ſi poſſim, negem: multa in libris inueniri, multa ſapien tiſſimorum hominum præcepta memoriæ tradita: quibus & hac, & omni alia in re, quæ homini agenda ſit: inſtrui poſſi/mus. ſed vt hoc non negem: ſic id conſtantiſſime affirmare auſim: multos ſine ullis literis ipſo rerum uſu edoctos, ſapien/tiſſimos ac regendæ reip. ſcientiſſimos extitiſſe. prudentia enim ea nimirum eſt: quæ in omnibus, quæ a' nobis geruntur, re/bus dominatur. ea quanquam multa a' literis habet adiumen/ta: eo' tamen habet: quod quæ multi viderunt, quæ experti ſunt, ea memoriæ prodita legere, & legendo inſtitui, ac doceri poſſumus. quæ ſi adiumento eſſe nobis fatemur: quanto id magis referre credendum eſt: ſiquis, quæ alii legunt, videat: quæ ſcripta in libris ſunt, in his ille uerſetur: neque cuiuſquam ſcriptis, quæ plerunque falſa ſunt: ſed ipſis rebus, quæ nulla ra tione inuerti poſſunt: erudiatur. prudentiſſimos Homerus, Vlyſſem, & Neſtorem, atque omnibus in rebus ſapientiſſimos fingit: neque tamen aut ocio, aut literis deditos, vnquam com/perimus. dum multorum ille hominum & urbes, & mores vi/det, prudentiam illam aſſecutus eſt. hic trium ſæculorum ſpa/tio, plurima tum videndo, tum audiendo, atque ipſe etiam ge/rendo, maximum rerum omnium uſum adeptus, ac ſapientiſ/ſimus exiſtimatus eſt. quæ cum maioribus nota eſſent: præ/clare quod a' nobis dictum eſt, inſtituerunt. ſed & id, etiam inſtituto illo aſſecuti ſunt: ut mirum in modum reipublicae opes creſcerent: praeter portoria enim, quae maximum e' plu rimis, quae & importantur, & exportantur rebus, reipubli/cæ emolumentum afferunt: auctis aſſidua mercatura priuato/rum diuitiis, in hac præſertim adminiſtrandæ reipublicæ ra/

tione, augeri publicas necesse est. fiebat id etiam assiduis his nauigationibus: vt multi maritimæ rei peritissimi euaderent: atque hi quoties instruendae classes essent, eam reipublicae operam nauarent: vt non sine causa per tot annos uenetum nomen cunctis gentibus mari formidolosum fuerit: ac non solum his propugnaculis semper vrbs se nostra tutata sit: sed & longissime imperii sui fines protulerit. dolerem patres optimi institutum hoc aboleri: quererer iuuentutem nostram non iam his artibus niti, quibus hæc creuit respublica: sed aliis captam studiis vrbanæ se inertiæ, atque ocio penitus dedidisse: nisi sperarem, ac planè iam viderem, omnia iam à uobis, quæ proximi huius belli motu concussa, ac labefactata erant, firmari: neque quicquam prætermitti, quod uobis aut ad utilitatem, aut ad dignitatem reipu. necessarium videatur. Sed, ut vnde digressus sum, redeam: totam Leonardus iuuentutem non inertem, non ociosam, sed in laboribus, assiduis in diuersissimas regiones nauigationibus, perdiscendo rerum omnium vsu egit: multas prouincias atque urbes adiit: multa diuersorum populorum imperia perspexit: multarum gentium mores, atque instituta percepit. quo factum est: ut non solum mercatura opes, quam diligenter & cum dignitate exercuit: sed & prudentiam quoque, quæ illi à natura maxima data erat, mirum in modum tamen hæc cognoscendo auxerit. neque uero hæc sola in illo conspiciebatur: sed & reliquis ita virtutibus abundabat: vt mirum nemini videri debeat, cum in Africa negociaretur, id quod diuulgatum est, Aegyptium illi quendam senem diuinantem, dixisse, & fœlicissimum & suæ ciuitatis principem futurum. Equidem non nego potuisse senem illum coelesti quodam afflatu commoueri: & ea, quæ futura essent, huic præsertim, qui diis semper carissimus fuisse existimandus est, diuino monitu nunciasse: sed hoc contendo, sine ulla id etiam diuinatione, ex ipsis huius virtutibus prædici facile potuisse. Non immerito igitur, ut primum domum uenit: atque animum ad regendam rempu. appulit: omnes honorum gradus adeptus est: neque quicquam in repu. nostra tam amplum fuit:

quo non

quo non ille dignissimus iudicaretur. plures ille magistratus tum in vrbe, tum extra vrbem, aliis multis in locis gessit: atque eos ita gessit: ut cum summa omnia sibi homines, ob egregiam quandam, quæ de illo in omnium animis insederat, opinionem, cum magistratum inibat, pollicerentur: magistratu defunctus non modo, quæ sibi illi promiserant, sed multo plura, quam quisquam aut optare, aut sibi ipse fingere ausus esset: præstitisse videretur. Dicenda illi in urbanis magistratibus de rep. sententia sæpe erat. hic uero prudentia illa admirabilis campum, quo excurreret, ac se ostenderet nacta, omníum oculos in se trahebat. cum multa ille præterita meminisset: præsentia omnia exactissime perpenderet: ac rerum inter se nexum, & consequentiam quasi quandam, diligentissime consideraret: nemo futura acrius coniectabatur: nemo coniectura minus fallebatur. ea uero uerborum grauitate, ea dignitate orationis vtebatur: vt, cum nullis id ille illecebris, nullo artificio aucuparetur: nemo tamen uehementius in quam uellet partem audientium animos impelleret: in nullius sententiam frequentiora senatusconsulta fierent. atque id ille eo' etiam facilius assequebatur: quod egregius illius quidam in remp. amor erat omnibus perspectissimus. nemo erat, qui nesciret, nulla illum priuata re, nullis suis commodis vnquam moueri: non amicitiis peruerti: non inimicitiis perturbari: nihil in gratiam cuiusquam loqui: nihil dies noctes'que aliud cogitare, quam' quemadmodum reip. prodesse posset: nihil dicere, quod non reip. vtile arbitraretur. hæc cum de illo homines sentirent: mirum si maxima eius uerbis auctoritas inerat: si semper est senatus princeps habitus. Age uero in iure tum in urbe, tum extra urbem dicundo qualis fuit? equidem difficillimum esse arbitror sine multorum offensione, ita iustitiæ præcepta seruare: vt nihil ab illis recedatur. ac multi quidem ita tristes, ita acerbi in iudicando sunt: vt uel utranque partem etiam: nemo fortasse est: qui non eorum saltem animos, quos contra statuit, offendat. hic, cum nulla gratia, nullis opibus, nulla vi, nullis precibus permoueri vnquam potuerit: quin grauissimus, & seuerissimus iu-

ſtitiæ cuſtos eſſet: ita tamen illam iuſtitiæ aſperitatem clemen/
tia & comitate quadam condire eſt ſolitus: ut ne ii quidem,
quos contra pronunciabat: cur illi inimici eſſe poſſent, inueni/
rent. magna hæc ingenii vis: virtutes eas, quæ diuerſiſſimæ,
atque aduerſæ propè inter ſe eſſe creduntur, ita coniungere: ut
non alteri ſolum altera non officiat: ſed & magno etiam ſit or/
namento. quid? in cæteris qualis inuentus eſt? abſtinentia ſin/
gulari: ſumma in rebus omnibus temperantia. ita faciles ad
eum aditus patebant: ut neque tempore, neque loco vnquam
vllo quiſquam excluſus ſit: quin & eum adire, & quæ uellet,
libere loqui poſſet. Iam populos, qui eius curæ commiſſi
erant, non ille vt dominus, ſed vt bonus parens regebat. ama/
bat omnes: æquus erat omnibus: ſed bonos tamen & amore
& indulgentia quadam præcipua proſequebatur. ex his fie/
bat: ut hæ fœliciſſimæ ciuitates eſſe, quibus ille præerat, pu/
tarentur. his ille gradibus, hac uia nixus in ampliſſimam
hanc huius principatus arcem aſcendit. cum enim eius iam la/
te nomen increbuiſſet: virtutes omnibus notæ eſſent: Auguſti/
no Barbadico principe defuncto, in eius locum ſuffectus eſt.
Percurſa ſunt à me multa breuiter: quæ multo profectò & la/
tius & ornatius erant explicanda. omiſſa etiam non pauca. ne/
que enim in ulla hic uitæ parte non omni laude, omni admira/
tione dignus fuit. ſed rapuit me ad ſe citius fortaſſe quàm de/
cuit, ipſius principatus ſplendor. hic ſuo lumine quaſi tene/
bras reliquis rebus offudit. de quo cum mihi multa dicenda
eſſent: ac ne longitudine orationis meæ uobis moleſtus eſſem,
uererer: ſatius uiſum eſt, eorum, quæ minora certe ſunt, quæ/
dam relinquere: quàm ex maioribus his quicquam prætermit/
tere. quanquam ne de his quidem eſt, quod ſperem à me o/
mnia dici poſſe. longe enim inferiores ingenii mei uires ſunt.
ſed tamen, ſi illa omnia perſequi uoluiſſem: multo pauciora de
his uerba facere coactus eſſem. nunc nulla re interpellabor:
quo minus ea, quæ à me dici poterunt, explicentur. Maior
quædam res, ac longe difficilius quàm homines opinantur, ne/
gocium eſt: vnum quempiam, aut regnum, aut cuiuſmodi im/
perium

perium aliquod administrare. non enim solum quæ in priuatis hominibus probari solent: ea in hoc, qui cæteris præest, requiruntur: sed & multo hunc rebus omnibus præstantiorem esse conuenit: &, cum in illis uel magna plerunque vitia uirtute aliqua obtegantur: hic, quod eius ita omnibus proposita vita est: ut nec latere nec obtegi quicquam possit: ac uel minima eius culpa maximæ obscurari virtutes queunt: nihil prorsus vnquam delinquat necesse est. quod cum præstare permagnum est: tum longe id maximum: vnum esse, cuius consilio omnia gubernentur: qui non sui solum, sed & omnium, qui in imperio eius sunt, curam gerat: eorum commodis consulat: incommodis medeatur: saluti prouideat: qui & præsentia recte dispo nat: & ea etiam, quæ futura sunt, multo ante præuideat. Ac cum hæ difficultates iis omnibus, quibus aliquod sit imperium administrandum, propositæ esse videantur: tum & has, & multo his maiores subeat, necesse est, qui nostræ reip. dux præficitur. atque huius ego rei ostendendæ causa, dum altius quædam repeto: ne me quæso oblitum instituti mei putetis. nihil loquar, quod non ad rem pertineat: nihil, quod non & nostro huic Principi, & uobis omnibus laudi sit. Tanta prudentia maiores nostri, tanta ac tam singulari in rebus omnibus sapientia fuerunt: ut eos potius nunquam satis admirari, quam pro meritis laudare possimus. hos ego quanquam in omnibus tum dictis, tum factis diuinos quosdam viros inuenio: nihil tamen ab his præclarius, quam hanc huius reipu. administrationem, aut excogitatum, aut constitutum arbitror. Tres regendarum ciuitatum rationes sunt: vnius, optimatum populi dominatus. vnius imperium, siquis id recte gerat, cæteris præfertur: secundo loco optimatum, postrema omnium popularis administratio existimatur. quod sæpissime is tamen, qui omnia vnus potest: pro libidine plurima, nihil iure agit: atque eo cæca quadam cupiditate fertur: ut omnia vnus possidere, nihil cuiusquam esse proprium uelit: quod que extremum ciuitatibus exitium esse consueuit, suis ipse ciuibus, quorum saluti præcipue consulere deberet: infensissimus hostis est: &

quod populi dominatio uelut mare quoddam, ita multis sæpe uentis, atque adeo auris omnibus agitatur: ut nihil illa sit commotius: ac tanti plerunque in ea fluctus excitantur: ut in ciuitatem etiam redundent: atque eam sæpe demergant. ob hæc optimatum potentia, quanquam & suis ipsa vitiis non careat: maxime tamen tuta, atque omnium optima existimata est. hæc cum maiores animaduerterent: quod in vnaquaque optimum visum est, transferentes, ac vitia omnia quantum fieri poterat, amputantes, hanc reipu. formam constituerunt. quæ quidem ita ex omnibus mista est: ut, cum optimatum quidem illa gubernatio esse maxime uideatur: cæterarum tamen etiam administrationum quodammodo expers non sit. Comitia, quibus magistratus creantur, quod maxima in his ciuium multitudo est: atque eo omnes conuenimus: quanquam nullo pacto huc quisquam e populo aspirare possit: atque vnius sint nobilitatis omnia: speciem tamen quandam popularis gubernationis præ se ferunt. vnius dominatio in eo, qui dux creatur, conspicitur: cætera omnia optimatum administrationi conueniunt. atque vnum quidem ex omnibus eligi, qui toti præesset reipu. cum ob alia multa, tum ob id maxime constituerunt: quod videbant id in hac rep. quod in omni & optimatum, & populi imperio fit, fieri necesse esse: ut annui scilicet magistratus, aut aliquo certe non longo tempore definiti, crearentur. in eo uero id esse incommodi: quod, cum ii plerunque, qui ea, quæ in rep. agenda, ac quo omnia dirigenda consilia essent, tenerent: peracto magistratus tempore priuati fierent: noui uero, ac rerum, quæ gererentur ignari, succederent: prætermitti multa, ac magno affici remp. detrimento necesse erat. ob hæc illi vnum aliquem reip. præfici utile esse opinati sunt: qui ad reipu. gubernacula assiduus sedeat: cæteri munus quisque suum exequatur: ille omnia disponat: & quæ visa fuerint, imperet: atque eo cursum dirigat, ubi maxime & salutem, & utilitatem reip. esse cognoscat. neque uero, quemadmodum in rege suo Lacedæmoniorum resp. successione hoc fieri, sed ex iis, qui in rep. uersati essent: atque egregii in remp. animi, ac vir-

tutum

tutum omnium signa multa dedissent, sapientissimum eligi uo luerunt. huic autem, ne imperandi dulcedine transuersus ali/ quando rapi posset: ita suas dixerunt leges: ut cum in summa rerum omnium potestate sit: non minus tamen, quam nostrum quilibet legibus teneatur. maximo igitur consilio, & alta qua/ dam sit mente præditus necesse est: qui in nostra rep. princeps constitutus, quæ ab eo debentur, præstare, ac recte exequi uo/ luerit. ac cæteris quidem omnibus, qui ciuitatibus soli impe/ rant: si eas recte administraturi sint: multi & magni suscipiendi labores sunt: sed quod pro sua illi uoluntate, omni præscripto liberi, multa gerere possunt: minus id difficile haberi debet. nostræ reip. Principi simul omnia, quæ illis, onera incumbunt: simul seuerissimis legibus obtemperandum est. quod siquis hoc, quod omnium difficillimum est, recte gesserit: non'ne im mortales illi laudes, & diuini honores debentur? quis igitur no strum hunc Principem satis pro meritis vnquam laudauerit? qui talis in diuersissimis his rebus inuentus est: ut recte prin/ cipatum administrando, iis, qui in imperio sunt, quemadmo/ dum administrari imperia debeant: legibus parendo, priuatis, quemadmodum legibus parendum sit, proposuisse exemplum videatur. quæ ut ab omnibus coguosci possint: quemadmo/ dum per .X X. hic annos remp. administrarit: quem se prin/ cipem ostenderit, quo cœpimus ordine persequemur. Qua tempestate Princeps is uester creatus est: quanquam ne id qui/ dem prætermittendum est: maximo illum consensu, atq; eodem die, quo ferri suffragia cœpta sunt, quod raro admodum fieri consueuit, creatum esse: neque paruum hoc testimonium il/ lius virtutum haberi debet: in refertissima sapientissimorum ci uium rep. ne diu quidem dubitatum esse: quisnam præferri o/ mnibus deberet. sed qua tempestate is princeps creatus est: bel lum nos cum Baizeto Turcarum rege aliquot iam annos acer/ rimum gerebamus: & cum iam Benedicti Pisaurii clarissimi ac fortissimi uiri ductu meliore loco res esse nostræ cœpissent: ac plerisque hostium oppidis eius consilio, ac militum uirtute captis, repressus aliquantum illorum furor videretur: & iam

cum mei

ſatis oſtenſum, non eos nos eſſe, qui illatas ulciſci iniurias ne/
quiremus: non multo poſt de pace agi cœptum eſt. qua tan/
dem, diu re ultro citroque agitata, maxima cum dignitate ue
ſtra conſtituta, per plures uobis annos omnia ſecunda euenere.
uos pacatiſſimo in ocio, ampliſſimo in imperio maxima cum
dignitate agitabatis. Princeps ipſe interea, cum nullæ eſſent in
rep. tempeſtates: quæ magnum admodum gubernatoris labo/
rem poſcerent: non minoris tamen eſſe artis remp. in pace admi
niſtrare, oſtendebat. Hic, ne idem mihi ſæpius dicendum ſit:
egregiæ illæ animi dotes, de quibus ante dixi, quæ iam tot an/
nos, quibus ille in repu. uerſatus fuerat: omnibus perſpectæ
erant: eædem tanto etiam tum in eo maiores uidebantur: quan
to iis, qui ad aliquam regendæ reip. partem admittuntur, præ/
ſtare totius reip. Principem oportet. per hæc tempora, cum
alia ille multa præclare geſſit: tum id maxime: quod, cum eiuſ/
modi eſſe omnes reſpu. & inter cæteras noſtram hanc præcipue
arbitraretur: ut nihil illis magis cauendum, quam bellum eſſet,
nihil magis quam pacem expetendam duceret: hac foueri eas
atque ali: neque ſubita aliqua ui, ſed ipſo tempore, atque oc/
caſionibus, quæ plurimæ in dies accidunt, augeri oportere: &
cum uos hoc illi aſſentiremini: ita id præſtitit: ut cum multa
illis temporibus tum ab Italis, tum ab externis regibus, tota
Italia bella geſta, multa uariis in locis prælia plurimo ſangui/
ne commiſſa, atque omnibus odiis certatum ſit: nemo tamen Ve
netis hoſtis fuerit: ſed cum æque ab omnibus colerentur: ut ar
bitri illi quidam potius ad componendas inter eos res adhibe/
rentur. atque hac quidem ille ita pace fruebatur: ut, cum eam
omni ratione perpetuo conſeruandam putaret: animaduerteret
tamen, ea nonnunquam tempora incidere, quibus uel neceſſa/
rio bellum gerendum ſit. itaque ut periti gubernatores ſolent,
qui, quanquam omnia obſeruaturi ſigna ſint: omnem in eo cu
ram collocaturi: ut tranquillo mari nauigent: neque ſæuienti/
bus ſe uentis committant: quod momento tamen plerunque
tempeſtas incidit: iam tum, cum in portu ſunt, omnia præpa/
rant: quæ tolerandæ tempeſtati neceſſaria eſſe uideantur. ſic ille

iam tum

iam tum in pace, quæ bello, ſiquod incideret, opportuna eſſent, conſiderabat. qua in re, cum nihil eorum, quæ agenda eſſent, prætermitteret: tum præcipue ærario ac publicis opibus proſpiciendum cenſuit. cum uero ob ingentes, multis quæ geſſeratis bellis factas impenſas, maximo alieno ære urgeri rempublicam, ac tantum deberi ciuibus videret: ut uel eo, quod illis, dum plene aliquando ſatiſfieret, quotannis pendebatur: prope omnia uectigalia, ac reip. redditus abſumi neceſſe eſſet: omni cura inuigilandum, ut id ratione aliqua diſſolui poſſet, exiſtimauit. eo diſſoluto, tam late patere imperium ueſtrum: tam opimas, tam fertiles regiones ſub ditione ueſtra eſſe cernebat: ut facillimum factu eſſet, maximas uobis diuitias exaggerari: ac tantum non multo tempore in ærarium auri congeri: quantum nullis vnquam bellis, nullis ſumptibus exhauriri poſſet. hanc uos eius ſententiam cum ſecuti eſſetis: ita toto ille animo in eam rem incubuit: eam, ut id fieri poſſet, rationem inuenit: ut breui tempore tanta res, & qua nulla vnquam reipublicæ utilior excogitata eſt, confici poſſe, ac prope iam confecta eſſe uideretur. ſed repens id quod præter omnium expectationem bellum ſubito exortum eſt: ut alia nobis multa detrimenta intulit: ita huic etiam rei fuit impedimento. Secuta ſunt tempora, quæ ſi ex ipſa rerum natura euelli ullo pacto poſſent: non ego præclariſſimi huius viri, ac ueſtrum omnium laudem, quam maximam proximo hoc bello adepti eſtis, tanti faciendam ducerem: ut non id mihi uotis omnibus exoptandum exiſtimarem. ſimul enim & moleſtiæ, ac calamitates omnes, quibus, his temporibus reſp. affecta eſt, extraherentur. ſed quoniam fieri id non poteſt: non mihi ego, ſi eorum uobis memoriam renouaro: uulnus, quod iam obductum eſt, refricaturus, ſed gloriam potius ueſtram prolaturus, atque hominum ſermonibus propoſiturus videor. Ac quo ego magis cogito: & res eas, quæ euenere, mecum ipſe conſidero: eo magis fato neſcio quo, cui nullis hominum conſiliis, nulla ui reſiſti poſſet: arma in nos illa concitata, ac tantam ſubito belli molem extitiſſe comperio. quid enim maiores ueſtri, quid uos vnquam

aliud egistis? quis uestrarum cogitationum omnium alius vnquam terminus fuit? quid sibi aliud uestra vnq̃ uota postularunt? nisi ut in pace, atque ocio esse, ac uestra tranquille perfrui rep. possetis. cum multas uos ciuitates, multa regna, ob nimiam imperandi cupiditatem concidisse, eam'que ipsam non longissime prolatis finibus, sed moderatione animi terminari posse cognosceretis: satis magnas uobis opes, satis amplum esse imperium putabatis. id uero cum sola pace diuturnum, ac perpetuum fieri posse videretis: omnia uestra studia, omnes cogitationes pacis erant. hac iam ab initio altâm, ac auctam uestram remp. noratis: hac illam in posterum omnem temporum æternitatem superaturam sperabatis. atque ideo nemini uos vnquam ultro iniurii fuistis: neminem bello lacessendum, sed uobis tantum, ac sociis uestris illatas iniurias propulsandas censuistis. at uero officio cum omnibus semper certauistis: inita fœdera sanctissime obseruauistis: fidem constantissime coluistis. quibus rebus, cum fieri id deberet: ut omnium maxime ab omni iniuria tuti essetis: neque quisquam non beneuolus uobis esset: repentino tamen quodam impetu prope' omnes totius Europæ nationes ad uos tanquam omnium communes hostes extinguendos, confluxerunt. multa ego hic mihi iustissimas ob causas silenda arbitror: vnum hoc tamen dicam. si ulla vnquam ratione fidem aliqua in re non obstinatissime seruandam esse persuaderi uobis potuisset: facillime hanc a' uobis euitari procellam potuisse. sed uos ne totius quidem orbis imperium tanti faciendum, neque ullam tam extimescendam vim, ullum tam formidabile periculum esse iudicauistis: ut a' fide dimoueri, atque ab officio discedere deberetis. hoc uos animo cum per uos etiam essetis: quippe qui in obseruantissima officiorum omnium rep. nati, atque educati estis: multum tamen ad id constantissimus uos Princeps uester & oratione animauit: & auctoritate confirmauit. maximam igitur simul ille, simul uos omnes gloriam consecuti estis. sed magnas, neq; eas tamen culpæ ullius, sed innocentiæ, & laudis pœnas dedistis. Cum multi huius reip. splendorem, assueti ipsi tenebris, ferre non possent: atque

sent:atque

sent: atque extinctum cuperent: alii, qui Italiæ ipsi oppresso/ res, ac prædones essent, æquabile hoc imperium, hanc per tot annos conseruatam libertatem, & odio prosequerentur: & time/ rent, ne uestro aliquando exemplo, ac totius Italiae iandiu extincta libertas reuiuisceret: nonnulli florentissimi, atque opu lentissimi imperii diripiendi cupiditate tenerentur: factum est: ut & in uos omnes inter se illi coniurarent: & coniunctissimi uo bis reges, ac uestræ semper reip. amantissimi, ita fictis improbo/ rum delationibus a' uobis distraherentur: ut arma etiam sibi in hanc remp. sumenda esse iudicarent. Hic uero cum uos subi/ ta, atque inexpectata re oppressi, uestras his copias, quæcunq ue tum repente contrahi potuerunt: opponere cogeremini: acce/ pta illa calamitas est: de qua me quæso Patres opt. silere patia/ mini. eiusmodi enim fuit: ut sine acerbissimo animi sensu, ne/ que a' me dici, neque audiri a' uobis possit. hac clade nunciata, quod tantum animi robur, tanta uis, tanta firmitas esse potuit? quam non tanto incommodo labefactari, ac concidere necesse fuerit? & certe (ut uerum fateamur) trepidatum aliquantum a' multis est: multorum animi perturbati sunt: ciuitas diu paci, ac prosperis semper assueta, tanta, & tam repentina rerum o/ mnium mutatione, non commoueri non potuit. sed admirabi/ lis quædam uestri Principis fortitudo, & suis ipsa uiribus incon cussa permansit: & eam uocem emisit: ea grauitate uestri uos decoris ac dignitatis admonuit: ut erectis omnium animis, ne/ mo unquam in tollerandis aduersis firmior, quam' uos vniuersi fuistis, inuentus sit. sed non hæc solum eo tempore in uobis uirtus enituit. permultæ se aliæ, quæ ante latuerant; ut quan/ que difficillima illa tempora exigebant, ostenderunt. cum tantam in uos procellam illam, nullo uestro merito subito exti/ tisse uideretis: neque facto semel periculo, sustinere eius uim po tuissetis: uel alicui deorum immortalium in uos iræ, uel maio/ ribus quibusdam uiribus cædendum esse statuistis: neque quic/ quam, quod ad leniendos hostium animos accommodatum esse uideretur: prætermisistis. quanta hæc animi moderatio ha/ beri debet? sed cum sæuiores in dies illi, ac ferociores fierent:

iidem uos, cum iam moderatione uestra, & deos, si qui irati uo/
bis erant, pacatos, & causam uestram omnibus iam probatam
iudicaretis: bellum uobis acerrime, atque omni animorum con
tentione, gerendum esse decreuistis. & id uero ita gessistis: ut
cum nihil iam uobis hostes, quod aut agere, aut sperare posse/
tis, reliquum esse existimarent: tum uos recuperata ui Pataulo,
his & illam & Taurisium præsidiis firmaueritis: ut his quasi fre/
nis quibusdam hostium furori iniectis, cum toto hoc bello in
has illi urbes propè quotannis irruerent: omnis semper eorum
audacia compressa, omnes impetus aliò detorti, atque infracti
sint. Sed nihil profecto eorum, quæ à uobis gesta sunt, mihi
æque memorandum videtur: ac prima illa recepta recens Pata/
uio tolerata in ea urbe oppugnatio. centum hostium millia fe/
rocissimis, ac pugnacissimis è nationibus, maximo cum tumul/
tu, derepente, tanquam procella quædam ad eam occupandam
urbem irruerunt. uobis quidem, & egregii Imperatores uestri,
& selecti, qui aderant, milites satis ad eos reprimendos esse ui/
debantur. sed trecentis tamen ego patriciis illis viris, quos, tu/
multu illo trepide nunciato, eò mittendos censuistis: opportu/
nissimam uobis urbem potissimum conseruatam puto. atque
in iis quidem omnibus, quæ à me dicuntur: cum maxima uo/
bis omnibus, tum uero præcipua quædam uestro Principi laus
debetur. ille enim rebus omnibus præerat: ille omnium uobis
consiliorum auctor erat. sed nulla tamen ille in re, quàm hac,
quæ à me postremo dicta est, maiori laude dignus existiman/
dus est. recordamini patres optimi, cum uos de patriciis illis
Patauium mittendis hortaretur: quæ uerba locutus sit. Qua/
tuor sibi esse filios dixit: omnes & moribus (nisi patrius se amor
fallat) & virtutibus ornatissimos: sibi certe iucundissimos: eo/
rum tum in omne se discrimen duos patriæ offerre: nec recusa/
re & reliquos, & se etiam (si id res poscat) pro salute reip. de/
uouere. quæ cum maxima omnium acclamatione excepta es/
sent: egregia illa nobilium iuuenum manus hoc exemplo com
mota ad auxilium patriæ ferendum, Patauium profecta est. hic
uero, cum & ipsi illi Principis filii, & reliqui patricii iuuenes

ubique

ubiq; adessent: nulli non se periculo obiicerent: omnes ultro labores subirent: tanta militum uestrorum animis alacritas, tantus hostium contemptus innatus est: ut innumeras illas copias, illam vndique circunfusam multitudinem, non solum ad eam, quam ipsi tuerentur, expugnandam urbem, sed ne ad congrediendum quidem secum acie, parem iudicarent. itaque cum plures ibi dies hostes consumpsissent: suos' que omnes conatus frustra esse cernerent: ab incepto desistere, & abire turpiter coacti sunt. magna hoc facinore apud omnes gentes huic reipu. parta est gloria: magna Veneto nomini auctoritas accessit: magnæ uero à nobis omnibus nostro Principi, qui huius facinoris auctor fuit, gratiæ haberi debent. neque uero hac vna in re præclari huius viri auctoritate compulsi multum reip. profuistis. sed, cum plurimis graui hoc bello sumptibus iam exhaustum ærarium esset: & impendi tamen in exercitus nostros multa necesse esset: credo equidem & egregio uos in patriam amore adductos, priuatas in remp. opes contulisse: non parum ad id uos tamen assiduæ etiam nostri Principis cohortationes excitarunt. quoties ille in senatu, quoties in comitiis ultra etiam ætatis vires magna contentione grauissima, hac de re, uerba habuit. factum est igitur: ut cum penitus iam accisas Venetorum res, neque ullum iam ab his diutius exercitum sustentari posse, omnes crederent: tum uero tanta ac tam immensa subito opum vis extiterit: ut mare potius huic ciuitati, quo interluitur: quam' ullas vnquam reip. diuitias deesse posse, facillime omnibus persuasum sit. Sed ne id quidem à me sileri decet: quod, nescio an iis omnibus, quæ à me hactenus dicta sunt, anteferendum sit. quod, cum multos diuturni iam belli tæderet: multorum animi, aduersis iis, quæ, ut in tam longo bello fieri necesse est, pleraque acciderant, infracti essent: hic ea semper in sententia perseuerauit: quam uos secuti, & maximam admirabilis cuiusdam constantiæ laudem adepti estis: & in pristinam tandem imperii amplitudinem remp. restituistis. multæ quotidie pacis conditiones uobis proponebantur: ac cum de his sæpius ageretur: atque in eas nonnulli imbecillitate quadam

animi nimium pacis cupidi, non magna reip. dignitatis ratione habita, descensuri viderentur: cum præter senectutem, quæ grauissimus per se ipsa morbus est: aduersa etiam ualetudine laboraret: ad hanc tamen ille dissuadendam nec satis fidam, nec decoram pacem præsto semper fuit: semper ea, quæ reip. dignitas posceret, locutus est. admirantur romanarum rerum scriptores Appium illum cæcum, cum illi ad cæcitatem grauis etiam senectus accederet: cum de Pyrrhi pace senatus consuleretur: ad eam se tamen impediendam deferri iussisse. nos de hoc silebimus? qui in summa itidem senectute, impeditiore etiam morbo quam haberi cæcitas debeat, pene confectus, non semel, ut Appius, sed & hanc ad rem sæpius affuit: & aliis omnibus, quæ de rep. agerentur, rebus, toto hoc decennio semper interfuit. profecto nihil est patriæ charitate præstantius. ea vna omnem illius morbi vim repellebat: omnes senectutis molestias abstergebat. Hic uero, cum ille magnam quandam animi vim ostenderet: nihil cuiquam prius, nihil potius reipu. dignitate esse debere diceret: pericula & labores omnes, mortem ipsam denique bono cuilibet potius subeundam: quam ullam vnquam pati reip. turpitudinis maculam inspergi: turpi pace susceptа, nulla vnquam re deleri hanc labem posse: fortunam reip. mutari posse, rerum omnium continuas mutationes esse: sperandum ex iis, quæ pertuleramus aduersis esse, iam iam adesse, ut nostræ res in melius uerterentur: nunquam reip. ad tolerandum bellum defuturas opes: deos etiam immortales, ciuitati, quæ tam pie eos semper coluisset, non defuturos: cauerent modo, ne ignominiæ notam aliquam reip. inurentes, deorum ab se animos, qui illam tutarentur, auerterent. Hæc cum ille commemoraret: uos ei patres optimi semper assensi bellum potius cum dignitate reipu. uobis gerendum, quam turpi pace quiescendum statuistis. neque uero est, quod huius uos sententiæ pœnitere possit. nam non longo interiecto tempore opulentissimus ac potentissimus Gallorum rex, qui semper antea coniunctissimus huic reip. fuerat: ac multas uobiscum necessitudinis causas habebat: cum falsis se maleuolorum sermonibus

ab amicitia

ab amicitia uestra, quam fidissimam sibi semper expertus esset: auulsum uideret: occultis in se illorum odiis ac fraudibus cognitis, id uobiscum fœdus iniit: ut quod intercesserat dissidium, reintegratio amoris quædam (quod nonnunquam fieri consueuit) fuisse uideretur. is ita exercitu paratissimo, ita omni uobis auxilio præsto' fuit: ut tantis uiribus additis, quæ uiolenta uobis illa proximi belli tempestas abstulerat: ea prope' omnia intra paucos dies in potestatem uestram redacta sint. Tum uero, cum satisfactum iam dignitati uestræ iudicaretis: atque æqua iam tandem uobis pax afferretur: nullis uos sumptibus, nulli rei parcendum esse, dum ea fieret, censuistis. quam cum item ad rem conficiendam omnem operam amicissimus uobis rex, omne studium contulisset: factum est, ut sub induciarum nomine, pax sit uobis firmissima constituta. Sed quoniam com memorandis iis, quæ cum omnium uestrum laude coniuncta esse, & ad remp. pertinere uisa sunt, longior fortasse fui, quam' ut plura iam a' me hoc tempore dici possint: multa, quæ mihi ipse dicenda proposueram, prætermitti necesse est. sed & satis ex iis tamen, quæ dicta sunt: qualis hic fuerit, quam' diuinus quidam uir haberi debeat, cognosci potest. quam enim e' præclarissimarum illi uirtutum cœtu, quæ aut solæ, aut certe maxime in homine laudandæ sunt: defuisse dicemus? profecto siquis eum iam inde ab adolescentia penitus inspicere, tum quæ ab illo, & in prouincialibus, & in urbanis magistratibus gesta sint, quemadmodum denique principatum adeptus, tum tranquillis, tum omnium, quæ nobis vnquam inciderunt, difficillimis temporibus, remp. administrarit, considerare uoluerit: nihil in hoc, eorum, quæ in magnis ac præclaris uiris admirari consueuimus, desideratum esse cognoscet. sed ne eorum quidem, quæ aut a' natura, aut a' fortuna hominibus dari solent, quicquam illi admodum defuit. quæ quanquam nulla ratione cum animi bonis, de quibus iam abunde diximus, conferenda sunt: eiusmodi tamen sunt: ut nec solam ad beate uiuendum uirtutem sufficere, nec sine his fœlicitatem illam, quam omnes appetunt: consequi quenquam posse, præclarissimi etiam, ac sapientissimi

homines existimarint. Ego quidem quanquam nihil a' diis im/ mortalibus humano generi virtute maius aut præstantius da/ tum arbitror: non parum tamen ex his etiam eorum in nos be neuolentiam declarari puto. quod si ita existimandum est: quis vnquam diis immortalibus carior Leonardo fuit? quis eorum muneribus ornatior? præclarissima in ciuitate, maxime nobili, atque illustri ortus genere, & egregia quadam forma fuit: & honeste partis diuitiis abundauit: & ita prosperos rerum o/ mnium successus habuit: ita semper illius virtutes fortuna co/ mitata est: ut nihil vnquam optarit: quod non sit cumulatis/ sime consecutus. omnes in optime constituta rep. honorum gra dus adeptus, atque illius demum Princeps creatus, in eius ad/ ministratione ad extremam usque senectutem vixit. accessit ad hæc, quod & rarum admodum, & difficillimum haberi solet: ut & plures liberos, & egregiæ omnes probitatis procrearet. e' quibus, cum primariis ciuitatis viris in matrimonium filias col/ locasset: & Hieronymo item e' filiis uxorem despondisset: quod magnæ cuiusdam fœlicitatis esse creditur: & nepotes, & neptes, & ex his & pronepotes, & proneptes vidit. sed, ut hoc fœlicis/ sime illi contigit: ita id non licuit: ut omnes sibi superstites fi/ lios relinqueret. nam ultima iam in senectute constitutus, cum ad id usque tempus incolumes omnes fuissent: importuna mor bi vi, altero ab hinc anno Bernardum amisit: quo ingenio? qua comitate? quantæ spei iuuenem? non leuius ego huius morte illatum patriæ, quam' patri uulnus puto. quis hic uir? qualis senator? quantus in rep. administranda fuisset? sed iniqua il/ lum fortuna nobis inuidit. At quanto id tibi optime ac mi/ serrime omnium iuuenis fœlicius cecidisset: si, cum ad tuendam Patauium cum Aloysio fratre, & inuicto illo nostræ iuuentu/ tis flore profectus, gloriosa pro patria arma ferres: ac nulla ti/ bi in re parceres: omni te discrimini opponeres: tum hostium tibi telis occumbere, ac speciosissimam pro patria mortem obi/ re, licuisset. Acerbissima hac præstantissimi iuuenis morte, cum nemo tota in ciuitate esset: qui non ingemisceret: qua eam constantia pater tulit? eadem, qua tot ante patriæ calamitates

tulerat.

tulerat. non magis hac fortunæ iniuria deiectus, quam secundis vnquam ullis rebus, quæ plurimæ illi acciderant, sublatus est. ut mihi dii immortales extremum hoc illius, quem paulo post in suas sedes, ubi ueram vitam viueret: ac perpetuo secum æuo frueretur: uocaturi erant: virtutis periculum fecisse videantur. atque hoc quidem illi è filiis incommodum illatum est. quantas uero, & quam magnas ex his eum uoluptates percepisse arbitramini? quantas fortasse nemini unquam contigisse credendum sit. quasi rarum, ac solum propè quoddam fœlicitatis exemplum, Metellus celebratur: quod, cum quatuor illi essent filii: eorum unum praetorem, tres consules, atque ex his vnum censorem, duos triumpho insignes vidit. Magnum profectò Metelli patris gaudium fuisse arbitrandum est: cum ea filios, quæ amplissima in ciuitate essent: consecutos intueretur. neque tamen tam ego illum lætatum puto, quod hos ad eos delatos honores videbat: qui, quanquam maximi, quod in populi tamen manu sunt: mandari plerunque etiam indignis solerent: quam quod eiusmodi esse illos cognoscebat: ut digni essent, quibus summa omnia tribuerentur. Hoc uerum demum gaudium est: eas in filiis virtutes aspicere: ut nullus non illis honos debeatur. quæ si ita sunt: ne hac quidem in re, ut alia omnia prætermittantur: minor nostro Principi quam Metello fœlicitas contigit. cum enim quatuor itidem huic essent filii: cui tot vnquam uirtutibus æque omnes ornatos intueri concessum est? sed & iis etiam, quæ merebantur, dignitatis præmiis honestatos, & nullis non honoribus auctos uidisset: si nostri Principis filiis uiuo patre magistratus petere per leges liceret. & sibi tamen id ille polliceri potuit: fore, ut, cum ipse excessisset, nullum esset in hac rep. virtutis præmium, quod illis, cum id à uobis peterent, negari posset. & uiuens etiam Laurentium filium, ne hoc sibi vnum defuisse queri posset: cum ea tempora incidissent: ut is legibus solueretur: in proximum post se dignitatis gradum sublatum uidit. Cum uero optatissimum esse parentibus soleat, quamsimillimos sibi nasci filios: cui hoc vnquam benignius, quam nostro Principi

concessum est? atque ego non de hac tantum corporis, sed mul/ to de illa magis, quæ in animo conspicitur, similitudine loquor. qua in re ita, & inter se & patri similes huic filii contigerunt: ut facillimum fuerit in omni uirtutum ac morum optimorum ge nere, & in patre filios, & in filiis patrem, & in fratribus etiam fratres agnoscere. quæ, quamuis ita sint, nescio quo pacto ta/ men magis omni in re in Laurentio conspici imago patris po/ test. quem quidem ego cum intueor Patres optimi, non uideo cur Leonardum nobis ipsum ereptum queri possimus. en ea/ dem oris lineamenta aspicere, eandem uerborum grauitatem au dire, iisdem omnibus uirtutibus frui licet. hanc ille egregiam & animi & corporis sui effigiem nobis reliquit, multo certe iis omnibus anteferendam, quas plurimas Romani sibi quondam Imperatores ad propagandam sui memoriam, ubique gentium collocarunt. ob hanc ego quidem etiam causam, minus illi mo lestam fuisse mortem puto: quod cum ipse patriæ eriperetur, & in cæteris tamen filiis simillimam sui imaginem, & in Laurentio ipsum quasi se sibi superstitem relinqui reip. conspiciebat. Sed cum tam multa deorum immortalium benignitate nostro Prin cipi contigerint: ut nihil propè optari à quoquam possit: quod non ad hunc abunde delatum sit: una fortasse ualetudo non benignissime ei concessa esse uideri queat. nam neque in iuuentute magnis quibusdam corporis uiribus, & infirma, at/ que affecta morbis senectute fuit. sed qua illi in parte naturæ munus defuit: in hac sibi ipse (quod multo est præclarius) ani/ mi uirtute præstò fuit. nam eam temperantiam adhibuit: ita omnes semper, quæ corpori officerent, uoluptates neglexit: ut in hac imbecillitate tamen ad nonagesimum propè usque an/ num, quod ne robustissimis quidem sæpe accidit: uitam pro/ duxerit. maior profectò ex hac illi uirtute laus debetur: quàm si illi, uel ipsum illud Milonis Crotoniatæ robur à natura con tigisset. atque in hac quidem re Patres optimi magnum quid/ dam est: quod nostro à nobis omnibus Principi debeatur. ab eo enim tempore, quo proximo hoc maxime sæuiente bello, grauissimo penè morbo oppressus est: quicquid ad pristinam

illam

illam prorogandæ uitæ diligentiam addidit: quæcunque, ut ui/
ueret, passus est: quæcunque fecit: ea omnia singulari illius
quodam in remp. amore facta esse, existimandum est. neque ul/
la in re magis quam' cara illi esset patria, cognosci potuit. quid
enim? desiderio hæc illum uiuendi fecisse arbitramini? quid
erat? cur tantopere in uita diutius esse uellet? tot iam annos ui/
xerat: ut, quod in omni re fieri consueuit, satietatem iam tum
illum uitæ quandam cepisse credendum sit. cum ex recentibus
patriæ incommodis dolorem acceperat: ut ægerrime illius se su
peresse calamitati passus sit. cum omnes etiam tum filios inco/
lumes haberet: atque omnia prope' adhuc illi secunda in pri/
uatis rebus fuissent: magis erat ut uereretur, ne uiuendo quic/
quam, quod nollet, aspiceret: quam' ut lætius quippiam spe/
randum esset. ad hæc, quæ illi iam eius uitæ cupiditas esse po/
terat: quæ eo' iam uenerat: ut nihil aliud quam' grauiores quo/
tidie morbos, & assiduos ex his dolores, ac cruciatus expecta/
re posset. quo' hæc ergo tam diligens tuendæ uitæ cura? quo'
hæc uiuendi cupiditas? cum uideret, si media ipse in tempesta/
te ereptus, tantis in fluctibus remp. reliquisset: fore, ut uel eo
uno, quod diu in substituendo gubernatore occupata futura
erat: multa illi inferri detrimenta possent: omnia sibi perpetien
da esse censuit: ut, dum eam in tranquillo sisteret: cum sibi iam
satis uixisset: patriæ certe, cui non minus uiuendum esse cogno.
sceret: uitam proferret. Non minores huic igitur gratiæ a' no/
bis habendæ sunt: quod patriæ utilitate permotus, in uita esse
sustinuerit: quam' ab aliis quondam ciuitatibus iis sunt habitæ
qui uitam pro patria reddiderunt. eorum enim nonnulli ne
morte quidem illa quicquam profuerunt. hic tantum uita pro/
fuit: ut eius potissimum consilio, quod nulla illi unquam ætas
debilitauit: sed semper auctius factum est: & plurima proximo
hoc bello præclare a' uobis gesta, & in tuto demum remp. col/
locatam putem. Quod si aliqua in morte etiam fœlicitas esse
existimanda est: quæ certe est: quis in hac illo fœlicior unquam
fuit? cui quidem eo ipso, quo optauerat, tempore, erepta iam
e' belli fluctibus rep. & ea firmissima in pace constituta, mori

contigit. quin id etiam credendum est, nullo illum cum dolo/
re decessisse. neque enim eundem in omni morte doloris sensum
esse existimandum est. nam cum omnia, quæ natura fiunt, cum
uoluptate fiant: ac, quoniam nati mortales sumus, certus qui/
dam terminus, quo moriendum nobis sit, natura sit constitu/
tus: mortem illam, quæ natura contingit, ut non contendam,
cum uoluptate esse: sine dolore certe est. sit illa acerba pueris:
sit iis, qui in iuuentute sunt: quos è uita, tanquam immatura
ex arboribus poma, ui quadam auelli necesse est. senes certe,
quibus iam sua maturitas aduenit: quod sensim his sine sensu
uita surripitur: paulatim deficiunt: ac sine ullo dolore, sua qua/
si sponte extinguuntur. quæ cum ita sint: nunc demum est:
cum peracto iam totius uitæ cursu, & beatum hunc, & fœlicis/
simum fuisse, affirmare possimus. Quamobrem, ut ad id iam
ueniam, quod mihi postremum faciendum est: & ad lenien/
dum hunc, quem in uobis omnibus intueor, mœrorem aliquid
à me dicatur: non uideo Pat. optimi, cur illius mortem, qui o/
mnes uitæ actus fœlicissime peregerit, tam moleste uobis feren/
dam putetis. non infinitum nobis quoddam uiuendi curricu/
lum propositum est: sed suis & carceribus, & metis terminatum.
ac fortasse medio quempiam è cursu abripi dolendum sit: quod
quis omni fortissime decurso spatio, & ad metas peruenerit: &
promissa uirtuti præmia consecutus sit: si illi amici haberi uolu
mus: lætari certe debemus. at ei, qui recte, ac cum uirtute ui/
xerit, pro imbecilli hac mortalitate, immortalem, ac fœlicissi/
mam à superis post mortem uitam dari, cum omnes semper o/
mni tempore homines crediderunt: tum nos præcipue, quibus
à Deo Optimo Maximo uerum ad cœlum iter ostensum est:
sine ulla dubitatione affirmare debemus. quod si hoc illi contin
gere potuisset: ut nunc morti ereptus, reliquo omni tempore
nunquam moreretur: non tamen uos hoc illi optare debuissetis.
quid enim? misera illa inter tot hominum calamitates immorta
litas, cum fœlici hac inter deos, & bonis omnibus refertissima,
quam adeptus est, immortalitate conferri posset? tantum abest,
ut id existimem: ut si illa etiam nobis non sit proposita: magis

tamen

tamen optandum arbitrer, ex assidua hac humanæ uitæ iacta/ tione aliquando eripi: quam' uel perpetuo in ea uersari. quare omni iam dolore abiecto, illum potius imitari, & quæ ille con secutus est, a' diis uobis immortalibus optare debetis. Sed hæc in uniuersum omnibus dicta sint. Vobis uero præclarissimi opti mi Principis filii, quæ a' me consolatio adhiberi potest? pri/ uari patre nemini non graue est: tali patre priuari, talibus, ac tam piis, quales uos estis, filiis grauissimum. neque fieri ullo pacto potest, neque id natura concedit, ut non maximo dolo/ re afficiamini. sed profecto', si ipsa hæc eadem, & quo patre na/ ti, & quales uos sitis, considerare uolueritis: omnem a' uobis doloris impetum fortissime reiicietis. quam' forti pater animo Bernardi filii mortem tulit? qua constantia tot longe illi filii morte grauiores patriæ calamitates? at paternam hanc uirtutem uos præcipue præstare conuenit. & hi uero uos estis: hæ iam in uobis uisæ uirtutes sunt: ut animi fortitudinem, quæ maxi/ me uiros decet: uobis deesse turpissimum futurum sit. quam ne in uobis desiderare uidear: omittenda mihi hæc omnis oratio/ nis pars uidetur. & uos potius ad tam egregium imitandum patrem cohortandi. sed & eam etiam orationem uestra mihi uirtus eripuit. quid enim uos incitem? qui ita in cursu estis: ut non illius modo uestigiis insistatis: sed & omnibus iam eum uirtutibus æquaueritis: & si ulla id fieri ratione potest, etiam superaturi esse uideamini. Quamobrem uos quidem quo' cœ/ pistis, pergite: & quæ in uobis sunt, præstate: cætera, quæ pa/ tri concessa sunt, pro uirtutibus uobis uestris a' diis immorta/ libus euenient.

M. D. XXI.

XXV. IVNII.

ANDREAE NAVGERII PATRICII VENETI LVSVS.

Aspice magna Ceres tibi quos ſemente peracta
  Ducimus agreſtes, ruſtica turba, choros.
Tu face, ne nimio ſemen putreſcat ab imbre:
  Neu ſulcos rapido frigore rumpat hyems.
Neu ſterilis ſurgat ſylua infelicis auenæ:
  Et quæcunque bonis frugibus herba nocet:
Neu terræ proſtrata animoſi flatibus euri
  Decidat: aut denſa grandine læſa ſeges:
Neu direpta auidæ rapiant frumenta uolucres:
  Monſtra'ue, quæ terræ plurima ſæpe ferunt.
Sed quæ credidimus bene cultis ſemina campis:
  Vberius largo fœnore reddat ager.
Sic erit. interea niuei carcheſia lactis
  Fundite, & annoſo mella liquata mero.
Ter'que ſatas circum', felix eat hoſtia, fruges:
  Cæſa'que mox ſanctos corruat ante focos.
Nunc ſatis hæc. poſt meſſem alii reddentur honores:
  Et ſacras cingent ſpicea ſerta comas.

Auræ, quæ leuibus percurritis aëra pennis,
  Et ſtrepitis blando per nemora alta ſono:
Serta dat hæc uobis: uobis hæc ruſticus Idmon
  Spargit odorato plena caniſtra croco.
Vos lenite æſtum, & paleas ſeiungite inanes:
  Dum medio fruges uentilat ille die.

Ille tuus Pan montiuage uenator Iolas
  Suetus in audaces cominus ire feras:
A quo & adhuc rictus'que suum, exuuias'que leonum
  Sacra tibi agrestis munera pinus habet:
Nunc iam annis grauis hæc deuicti cornua cerui
  Dedicat, imbelli congrua dona seni.
Cum tamen herculeæ facta inter fortia clauæ
  Is quoque sit laudem uisus habere labor.
Tu Diue hæc inter uiridis decora illa iuuentæ
  Suscipe: ne'ue illis esse minora puta.

Hanc uitem, multa quæ semper fertilis uua
  Haud unquam domini fallere uota solet:
Nunc etiam large florentem, consecrat ipse
  Vineti cultor Damis Iacche tibi.
Tu face Diue tua hæc spem non frustretur: & huius
  Exemplo fructum uinea tota ferat.

Longius a' pecore errantem per deuia taurum
  Dum sequitur nemorum per iuga longa Lycon:
Errantem scopulo capream conspexit ab alto:
  Continuo certo deiicit hanc iaculo.
Mox etiam catulos sola sub rupe iacentes
  Inuenit: hos Crocali donat habere suæ.
E' caprea in uiridi statuit conuiuia luco:
  Addidit & ueteris pocula multa meri.
Quod reliquum est, Pan semicaper cum cornibus ipsis
  Suspensum e' pinu hac tu tibi tergus habe.

Quod tulit optata tandem de Leucade Thyrsis
  Fructum aliquem: has uiolas dat tibi sancta Venus.
Post sepem hanc sensim obrepens, tria basia sumpsi:
  Nil ultra potui: nam prope' mater erat.
Nunc uiolas, sed plena feram si uota: dicabo
  Inscriptam hoc myrtum carmine Diua tibi.
Hanc

Hanc Veneri myrtum Thyrſis, quod amore potitus
Dedicat, atque unà ſe'que ſuos'que greges.

Et quercum, & ſyluam hanc ante omnia Thyrſis amabit:
Et certo feret his annua uota die:
Dum poterit memor eſſe, quod hac primum ille ſub umbra
Vltima de cara Leucade uota tulit.

Venator celerem mœrens Augona Melampus
Confoſſum rapido dente ferocis apri:
Hac illi in ripa tumulum, frondente ſub umbra,
Erigit: hoc ipſo concidit ille loco.
Non impune quidem prædo ſceleratus abiuit:
Procubuit iaculis cæſus & ore canum.
Tu tamen è cunctis canibus præſtantior Augon,
Fide Augon, ſyluis qui modo terror eras:
Tu dilecte iaces. ſed ab alta hac faſcia pinu
Millus'que, & millo uincula iuncta ſuo:
Quin deciſa feri ceruix tibi pendeat hoſtis:
Sint'que unà ex animo ſigna dolentis heri.

Et gelidus fons eſt: & nulla ſalubrior unda:
Et molli circum' gramine terra uiret:
Et ramis arcent ſoles frondentibus alni:
Et leuis in nullo gratior aura loco eſt:
Et medio Titan nunc ardentiſſimus axe eſt:
Exuſtus'que graui ſydere feruet ager.
Siſte uiator iter: nimio iam torridus æſtu es:
Iam nequeunt laſſi longius ire pedes.
Accubitu langorem, æſtum aura, umbra'que uirenti,
Perſpicuo poteris fonte leuare ſitim.

Ante canes omneis paſtori carus Amyntæ
Nuper ab illyrico littore miſſus Hylax,
Dum ſolitas agit excubias, & ſepta tuetur:

Nec uigilant socii cætera turba canes:
Qua rapidus se se media inter saxa Timauus
Mergit: & inde iterum prosilit amne nouo:
Ille quidem sæua uitulos tutatus ab ursa est:
Ipse sed ingenti uulnere cæsus, obit.
Constituit uiridi tumulum de cæspite Amyntas:
Hæc uoluit raram præmia habere fidem.
Mœsta gemunt armenta: mali fures'que, lupi'que
Extincto hoc sibi iam cuncta licere putant.

Dat Cereri has Teleson spicas, hæc serta Lyeo,
Hæc niuei lactis pocula bina, Pali.
Pro quibus arua Ceres, uites fœcundet Iacchus:
Sufficiat pecori pabula læta Pales.

Cum primum clauso pecus emittetur ouili:
Vrbs mea Leucippe cras adeunda mihi est.
Huc ego uenalem'que agnum, centum'que, Charido
Ipsa mihi mater quæ dedit, oua fero.
Afferri tibi uis croceos, niueos'ue cothurnos?
An'ne colum, qualem nata Lyconis habet?
Ipse feram quæ grata tibi. tu basia iunge:
Gaudia Leucippe nec mihi grata nega.
Cras, ubi nox aderit, odiosæ elabere matri:
Has'que inter corylos ad tua dona ueni.

Illi in amore pares, uicini cultor agelli
Thyrsis, cum'que suo Thyrside fida Nape.
Ponimus hos tibi Cypri immortales amaranthos:
Lilia'que in sacras serta parata comas:
Scilicet exemplo hoc, nullo delebilis æuo
Floreat æternum fac dea noster amor.
Sit purus, talis'que utriusque in pectore candor:
In foliis qualem lilia cana ferunt.
Vt'que duo hi flores serto nectuntur in uno:
Sic animos

Sic animos nectat una cathena duos.

Candida Niconoe uiduæ ſpes una Terillæ
  Montiuagas iaculo figere certa feras,
Hunc tibi ſyluipotens arcum Latonia ponit:
  Atque hæc in pharetra condita tela ſua.
Illam cara parens tenero ſociauit Icaſto:
  Ignotíque iubet iura ſubire thori.
Tu dea, ſi ſyluis ægre diſcedit ab altis:
  Si lacrimans cœtus deſerit illa tuos:
Tu bona ſis, felix'que illi: tu numine dextro
  Optata lætam fac dea prole domum.

Quæ duo fert collis fœcundi uinitor Acmon
  Expreſſi primum cymbia plena meri:
Hæc auidis muſti ſatyris, muſti'que parenti
  Dat iucunde tibi uitis Iacche ſator.
Illi illæſa ſuis linquant uineta rapinis:
  Tu tua fac largis auctibus uua fluat.

Has Vulcane dicat ſyluas tibi uillicus Acmon:
  Tu ſacris illas ignibus ure pater.
Creſcebant ducta e Stati propagine ſyluis:
  Iam'que erat ipſa bonis frugibus umbra nocens.
Vre ſimul ſyluas: terra ſimul igne ſoluta
  Fertilior largo fœnore meſſis eat.
Vre iſtas, phrygio nuper mihi conſita colle
  Fac pater a flammis tuta ſit illa tuis.

Iam telas, calathos'que, omnes'que peroſa labores,
  Quos uitæ quæſtus pauperioris habet:
Palladio radium cum templo appenderet Eufro:
  Iam'que ſequi Venerem conſtituiſſet: ait.
Hactenus o mihi culta uale dea: & hæc tua multi
  Inſtrumenta tibi plena laboris habe.

Iam tua perpeſſam dudum mala, lenis habebit:
Adiunget'que ſuo me Cytherea choro.
Nec mirum, quam prætulerit phryx arbiter: a' me
Si prælata tibi nunc quoque Cypris erit.

Dum furit Alcippes forma Nonacrius Almo:
Crudeli demum tabe pereſus obit.
Almo capripedi non impar arundine Pani,
Quo nullus nymphis gratior Arcas erat.
Spargite odorato paſtores flore ſepulchrum:
Et ſimul infuſum lac'que merum'que fluat.
Non iacet ille ſub hac (ut uos male creditis) ulmo:
In nemus Idalium tranſtulit alma Venus.
Hic Veneris paſcit'que greges, cantat'que: canentis
Vna' aſtant charites uerſibus: aſtat amor.
Quin etiam hunc paphii nymphe non ultima cœtus
Deperit: & parilis feruor utrunque tenet.
Nimirum felix Almo: modo perfida uirgo
Aſpera ſæuitiæ det documenta ſuæ.
Paſtoris pereat ſucceſa informis amore:
Reſpuat aſſiduas ſurdior ille preces.
Præbeat hinc ſæuis tam dura exempla puellis:
Formoſa ut faſtus diſcat habere modum.

A C O N.

Candida nympha olim, & Pani dilecta lyceo
Crinibus, & culto conſpicienda ſinu:
Nunc uox, flebilibus quæ ſemper mœſta querelis
Deſertos ſcopulos, deuia'que antra colis:
Salue Echo officioſa. tibi ſub rupe cauata
Ipſe ego lanigeri ductor Acon pecoris
Conſtituam umbroſum frondenti ex ilice lucum:
Mollia'que ex hedera ſerta uirente feram.
Tu leuibus allecta modis ſylueſtris auenæ
Excipis

Excipis è summo carmina nostra iugo:
Tu quoties querimur, duros miserata dolores
Nescio quid tristi flebile uoce gemis.
Nec mirum, quod tu lacrimis mouearis amantum:
Perdidit infelix te quoque durus amor.
Ah misera, ipsa quidem & strophio subnectis olenti,
Et longa molles excolis arte comas.
Ipse puer cultus, ipse omnes odit amores:
Insequitur'que uagas per iuga summa feras.
Quin humiles addis uoces: & uerba precantis
Effugit: atque omnes negligit ille preces.
Siste gradum immitis, non te uiolenta leæna,
Non curuo sequitur dente timendus aper:
Sed quæ candenti facie, niueis'que papillis
Vel magno possit nympha placere Ioui.
Hæc aget & celeres tecum per saxa lacænas:
E'que suis tendet retia rara plagis.
Siste gradum immitis, & quas nunc tendis ad undas
Effuge: causa tuæ fons erit ille necis.
Heu miserande puer, tales ten soluere pœnas?
Ten decuit tam crudelia fata pati?
Magna parens, quæ cuncta leues producis in auras:
Tota'que diuerso germine picta nites:
Quæ passim arboribus, passim surgentibus herbis
Sufficis omnifero larga alimenta sinu:
Excipe languentem puerum, moribunda'que membra:
Aeternum'que tua fac dea uiuat ope.
Viuet, & ille uetus zephyro redeunte quotannis
In niueo candor flore perennis erit.
Tu mecum socias Echo coniunge querelas:
Et percussa nouis fletibus antra sonent.
Crudelis Telayra, meos quid spernis amores:
Quid miseras surda despicis aure preces.
Hei mihi nulla ouium tangit me cura mearum:
Ex quo me iste tuus perfida torret amor.

It miſerum pecus: & ſeri ſub ueſperis umbras,
  Per ſe ipſi redeunt in ſua tecta greges.
Nec mihi iam niueo complent mulctralia lacte:
  Denſa'que permiſſo uellere terga gerunt.
Quin etiam aucupii ſtudium, quo clarus habebar:
  Languenti penitus excidit ex animo.
Ite leues paſſim ſyluis impune uolucres:
  Cuncta nouus noſtra e' mente fugauit amor.
Ocia agunt pedicæ, & lento lita uimina uiſco
  In tenebris amites, nexa'que lina iacent.

DAMON.

Vos mecum e' uitreis nymphæ Naucelides antris,
  Vos mecum uiridi paulum conſidite in herba:
  Atque hoc, quem canimus, dignum concedite carmen.
  Sic uobis patrias circum' uernantia ripas
  Prata, neque hybernis niuibus uiduata, neque æſtu,
  Sufficiant uarios in ſerta nitentia flores.
Quis dolor o' ſyluæ, quæ uos o' prata tenebat
  Mœſtities? quanto ſqualebant omnia luctu?
  Cum ferus e' gelidis deſcenderet alpibus hoſtis
  Aſſidue: & Latias in prædam uerteret oras.
  Tum (reor) inuita creuerunt pabula terra:
  Inuitæ e' denſis ceciderunt frondibus umbræ.
  Quippe abigi raptas pecudes, paſſim'que uidebant
  Paſtorum rapidos tectis inuoluier ignes.
  Ipſi etiam hyrcipedes fauni, ſatyri'que bicornes,
  Ipſæ etiam in ſolos nymphæ fugere receſſus:
  Et ſe ſe ignotis occultauere latebris.
  Et furor is fines prope iam peruaſerat omnes:
  Iam'que fugæ deerat nobis locus: undique ſæuos
  Cernere erat latis hoſteis diſcurrere campis.
  Nulla usquam tam ſecretis luſtra abdita ſyluis,
  Nulla aditu eſt tam difficili, tam'que inuia rupes:

Quo'

Quo' non sæpe greges subitis incursibus acti
Fessa reclinarint in nudo corpora saxo.
Et tamen hinc etiam crebri eiecere tumultus.
Insuetæ'que maris pecudes (miserabile uisu)
Qua pelagi mediis iter intercluditur undis:
Adriaticos uidere sinus: & littore curuo,
Pro uiridi cytiso, pro molli graminis herba,
Et spinis paliuri, & acuta carice pastæ
Potarunt salsas nitidis pro fontibus undas:
Et sæpe irati timuerunt murmura ponti.
Quod si non nouus ex alto demissus olympo
Hanc cladem nostris deus auertisset ab oris:
Ausoniis esset nullus iam pastor in agris.
Nos miseri patria extorres, rerum omnium egeni
Ah dolor, externas longe erraremus ad urbes.
Hic nobis dulces saltus, hic pascua nota
Restituit: tuti'que inquit iam pascite tauros:
Iam solitas tuti collo suspendite auenas:
Et desueta diu responsent carmina colles.
Ergo omnes, ueluti & Phœbo, Pani'que quotannis
Pastores certis statuent tibi sacra diebus
Magne pater: nostris'que diu cantabere syluis.
Te rupes, te saxa, cauæ te maxime Iuli
Conualles, nemorum'que frequens iterabit imago.
At uero in nostris quæcunque in saltibus usquam
Quercus erit: ut quæque suos dant tempora flores:
Semper erit uariis ramos innexa coronis:
Inscriptum'que geret felici nomine truncum.
Tum quoties pastum expellet: pastas'ue reducet
Nostrum aliquis pecudes: toties id mente reuoluens,
Vt liceat factum esse tuo pater optime ductu:
Nullus erit, qui non libet tibi lacte recenti:
Nullus erit, qui non teneros tibi nutriat agnos.
Quin audire preces nisi dedignabere agrestes:
Tu nostra ante deos in uota uocaberis omnes.

Ipse ego bina tibi solenni altaria ritu
Et geminos sacra é quercu lauro'que uirenti
Vicino lucos Nauceli in littore ponam.
Hic ripa passim in molli uiridante sub umbra,
Vere nouo dum floret ager: dum germinat arbos:
Dum uario resonant uolucrum nemora auia cantu:
Annua constituam festis conuiuia ludis.
Ductores pecudum hic omnes, ruris'que coloni
Contendent iaculo, & rapidi certamine cursus;
Horrida'que agresti nudabunt membra palæstra.
Ipse pecu & tenero uictor donabitur hœdo.
Præterea dulci cantabit harundine Damon
Carmina, quæ puerum docuit Sebetheius Aegon:
Olim cum procul hinc illis habitaret in oris.
Scilicet ut quondam Assyrii pastoris amore
Capta dea, & cœlum, & fulgentia sydera linquens,
Omnibus his cari præferret Adonidis ignes.
Fortunate puer tecum formosa Dione,
Vna' tondet oues: una' ad mulctralia ducit:
Atque immunda premit cœlestibus ubera palmis.
Dum te complexu teneat, non illa recusat:
Tecum inter pecudes uili requiescere culmo.
At Mars ipse deæ cura tabescit inani.
Fortunate puer, mediis pecus errat in agris:
Tu uiridi deiectus in umbra, aut carmina cantas:
Aut posita in Veneris gremio ceruice recumbis.
Illa tibi amplexus molles, illa oscula iungit:
Cara'que odoratis exornat tempora sertis.
Sed tu nimirum, sed felix tu quoque Damon,
Cui licuit toties Aegonem audire canentem:
Diuini'que senis sacros ediscere cantus.
Quod mihi magne pater, diuum si fata dedissent:
O quales tibi cantaret mea fistula laudes.
Et quodcunque tamen felix concedet Apollo,
Hoc te unum canet, hoc uni tibi seruiet omne.

Nec quicquam

Nec quicquam magis optarim, quam' digna triumphis
Posse tuis: uideor'que canens tua maxima facta,
Inferior nullo, non ipso Aegone futurus.
Ipse suo certet mecum si carmine Daphnis:
Ipse suo Daphnis cum carmine uictus abibit.
Interea agrestis dignatus sibila cannæ,
Dexter ades nobis: & quæ facis, ocia serua.

Florentes dum forte uagans mea Hyella per hortos
Texit odoratis lilia cana rosis:
Ecce rosas inter latitantem inuenit amorem:
Et simul annexis floribus implicuit.
Luctatur primo: & contra nitentibus alis
Indomitus tentat soluere uincla puer.
Mox ubi lacteolas, & dignas matre papillas
Vidit, & ora ipsos nata mouere deos:
Impositos'que comæ ambrosios ut sensit odores:
Quos'que legit diti messe beatus arabs:
I dixit mea; quære nouum tibi mater amorem,
Imperio sedes hæc erit apta' meo.

Nox bona, quæ tacitis terras amplexa tenebris
Dulcia iucundæ furta tegis Veneris.
Dum propero in caræ amplexus, & mollia Hyellæ
Oscula: tu nostræ sis comes una uiæ.
Ne'ue aliquis nostros possit deprehendere amores:
Aera coge atras densius in nebulas.
Gaudia qui credit cuiquam sua: dignus, ut unquam
Dicier illius nulla puella uelit.
Non sola occultanda cauis sunt orgia cistis:
Sola'ue Eleusinæ sacra silenda deæ.
Ipse etiam sua celari uult furta Cupido:
Sæpius & pœnas garrula lingua dedit.
Vna meos, quos & miserata est, nouit amores
Officiis nutrix cognita fida suis.

Hæc quæ me foribus uigilans expectat in ipsis:
  In'que sinum dominæ sedula ducit anus.
Hanc præter, tu sancta, latent qua cuncta, silent'que,
  Tu dea sis flammæ conscia sola meæ:
Quæ'que libens astat nostrorum testis amorum
  Nobiscum tota nocte lucerna uigil.

Oppositæ obstabant nostris prius auctibus ædes:
  Nec nos cœlum ulla, sol'ue iuuabat ope:
Disiectis herus his, solem'que admisit: & aura
  Concessit nobis liberiore frui:
Hinc nos in tenues certatim tollimur auras:
  Ornamur'que nouæ frondis honore caput.
At tibi, cui sacris musarum & Apollinis umbris
  Extructas libuit posthabuisse domos:
Perpetuo similes nostris sint frondibus anni:
  Nobiscum augescant & tibi cuncta bona.

Quem toties uixisse anima redeunte renatum
  Mutato fama est corpore Pythagoram:
Cerne iterum ut docti cœlo generatus Asylæ
  Viuat: ut antiquum seruet in ore decus.
Dignum aliquid certe uoluit: sic fronte seuera est:
  Sic in se magno pectore totus abit.
Posset & ille altos animi depromere sensus:
  Sed ueteri obstrictus religione, silet.

Iam tristi' canos glacie concreta capillos
  Afflatu tepidi fugit hyems Zephyri.
Iam nitidum os uer molle auras in luminis audet
  Proferre: & teneros ferre per arua pedes:
Tempora diuersis tollens halantia sertis
  Purpureo matris Cloridos e' gremio,
Summittit uarios tellus fœcunda colores:
  Conuertit molles quo' puer ipse gradus.
Et passim,

Et passim, quacunque uagos deflectit ocellos:
  Diffugiunt toto nubila cuncta polo.
It prope, & incutiens blandas in pectora flammas,
  Omnia iucundo accendit amore Venus.
Quam circum' uario texunt e' flore coronas
  Perfusæ assyrio rore comam charites.
Hinc atque hinc mille aligeri pueri assultantes
  Coniiciunt certa spicula acuta manu.
Concipiunt dulces animalia cuncta calores:
  Persultant'que uagi pabula læta greges.
Ipse suam de colle canens Amaryllida pastor
  Pascentes tenui carmine mulcet oues:
Percussæ'que noua dulcedine corda uolucres
  Dant lætos passim per nemora alta sonos.
Sola, gemit, ramo'que sedens miserabilis alto
  Absumptum mater Thracia plorat Itym.
Di bene, quod nostræ tam longe a' finibus oræ
  Exactum hoc dira est in regione scelus.
Heu puer infelix, matri dum brachia tendit
  Assueto cupiens se implicuisse sinu:
Illa ferox animi, cæco'que agitata furore
  Auulsum duro diripit ense caput.
Quid facis ah demens? ferro quem perdis iniquo,
  Is lac dulce tuis hausit ab uberibus.
Huic tu longinquam uotis optare senectam,
  Huic solita es teneras dicere blanditias.
Heu miserum genitor nati, infelix'que sepulchrum,
  Vt tibi nunc toto pectore sensus abit:
Infandæ nosti cum coniugis impia facta,
  Atque epulas mensis tristibus appositas:
Nempe, furis: stricto'que ruis uiolentior ense:
  Sed sublata alis effugit illa nouis.
Perpetuum fleat, ut merita est: longis'que querelis
  Antiqui pœnas persoluat sceleris.
Nos Turri, dum florifero uere omnia rident:

Spirat & è summis gratior aura iugis:
Nos hic, qua nitida pellucens riuulus unda
Labitur: & leni murmure dulce sonat:
Cantemus molles formosæ Amathusidos ignes:
Quid'que ferox arcu, quid face possit amor.
Armenias domat hic tygres, sæuas'que leænas:
Eripit hic summo, cum libet, arma Ioui.
Hoc duce pallentes umbras oeagrius Orpheus,
Tristia'que horrendi limina regis adit:
Nec timuit, sæuæ'ue Hecates immania monstra,
Armatas'ue atris Eumenidas facibus.
Hoc cogente, omni cum pectore consternatus
Abrupto nollet uiuere coniugio.
Paulatim Euridices, ueterum'que oblitus amorum
In Calaim tota mente Boreiadem
Exarsit: penitus'que insano perditus igne
Sensit feruentes intima ad ossa faces.
Formose o' Calai pulchræ genus Orythiæ
Te uirides syluæ, te caua saxa sonant.
In te suspirat: solum te cogitat Orpheus:
Per te sollicito nulla quies animo est.

Dum te blanda tenent æstiuas rura per umbras:
Delitiis nimium rura beata tuis:
Ecqua tui mea lux tangit te cura poetæ:
An meus è toto pectore cessit amor?
Cessit amor certe: soliti cessere calores:
Absentis meminit nulla puella uiri.
Non ita concussæ uersantur in arbore frondes,
Cum grauis aduersum uerberat aura nemus:
Quam' facile instabilem permutat foemina mentem,
Exclusus queritur, qui modo carus erat.
Non sic Penelope, non sic Capneia coniux
Antiqui meruit temporis esse decus.
Altera defuncti mœrens ad busta mariti,
Noluit

Noluit abrepto uiuere sola uiro:
Altera bis denos potuit durare per annos:
Dum cupidos cauta detinet arte procos:
Fœmina nunc uarias tantum connectere fraudes
Nouit, & in nulla certa manere fide.
Quid queror hæc demens? duræ procul ite querelæ:
Ite: decent tristes tristia uerba uiros.
Lætus ego: hos neque enim sequitur mea Gellia mores:
Mutare incertos nec solet illa thoros.
Quin & mansit amor: soliti mansere calores:
Absentis meminit nostra puella uiri.
Multa tamen timeo: tu multa ignosce timenti.
Hei mihi pars nostro nulla timore uacat.
Ah quoties uereor, dum picta per arua uagaris:
Dum rutilæ texis florida serta comæ:
Ne ruat e' summis in te Saturnius astris:
Sis'ue alii cuiuis grata rapina deo.
Pressit Amimonen mediis Neptunus in aruis:
Dum premeret summum uirginis urna caput.
In mediis Io campis perpessa tonantem est:
Horrida'que hirsuta cornua fronte tulit.
Hinc quoque tartareo raptam Deoida curru
Abstulit infernus in sua regna pater.
Sydonis errabat nitidos Europa per agros:
Cum medium ficto per mare uecta boue est.
Non tamen hos tantum causantur prata timores:
Hei mihi quam' multos dat quoque sylua metus.
Hic habitant satyri'que, & agrestia numina Panes:
Et timor errantum Faunus Hamadriadum.
Hic uersa in uirides Daphne peneia frondes:
Hic fera mutato Parrhasis ore fuit.
Hic & semicaper spreta Nonacrius Aegla
Arcadicæ forma uirginis incaluit.
Quod si tecum iisdem pariter uersarer in aruis:
Et domus unanimes clauderet una duos:

Non ego cœlicolum fraudes, non furta timerem:
Vndique me socio Gellia tuta fores.
Si uersa est Daphne: sicula Proserpina ab Aethna
Si uecta est stygiis in noua regna rotis:
Quid mirum? facile est deceptas fraude puellas
Fallere, nullius quas tueatur Amor.
Ipse ego perpetuo tecum mea uita manerem:
Sic possem nullos extimuisse deos.
Sæpe pererrabat tacitos Atalanta recessus:
Tuta tamen fido Mimalione fuit.
Cingeret obsessos seu curua indagine colles:
Seu cuperet sæuas cominus ire feras:
Hærebat lateri semper comes ille: nec unquam
A domina lato longius ungue fuit.
Ergo huic non summi fraudes nocuere tonantis:
In'que suo nullos sensit amore dolos.
Sic ego per syluas tecum, & per prata uagarer:
Grata essent sine te gaudia nulla mihi.
Nunc pariter nitida recubare iuuaret in umbra:
Et capere in uiridi somnia grata thoro.
Nunc pariter nuda fontes inuadere sura:
Torrida dum siccus finderet arua canis.
Sæpius in syluis lepores captare fugaces:
Et uolucres fictis fallere carminibus.
Sæpius in denso conuicia dicere luco:
Et madidas uerno flore ligare comas.
Sæpius umbroso choreas ductare sub antro,
Cum daret agrestes tibia pulsa sonos.
Ah quoties tales inter mea Gellia lusus
Iniicerem cupidas in tua colla manus:
Dulcia'que è roseis furarer basia labris,
Basia mi cunctis anteferenda bonis.
O niueam, siqua hæc referet mihi gaudia, lucem:
Gratior optatis non erit ulla meis.
Semper Erythreis signabitur illa lapillis:
Semper erit

Semper·erit ſacros inter habenda dies.
Nunc, quoniam tecum me non licet eſſe, caueto
Mutuus extincto ne cadat igne calor.

I O L A S.

Paſcite oues teneras herbas per pabula læta,
Paſcite, nec plenis ignauæ parcite campis:
Q uantum uos tota minuetis luce, refectum
Fœcundo tantum per noctem rore reſurget:
Hinc dulci diſtenta tumeſcent ubera lacte:
Sufficient'que ſimul fiſcellæ, & mollibus agnis.
Tu uero uigil, atque canum fortiſſime Teucon,
Dum paſcent illæ late per prata, luporum
Incurſus ſubitos, ſæuas'que auerte rapinas.
Interea hic ego muſcoſo proſtratus in antro
Ipſe meos ſolus mecum meditabor amores:
Atque animi curas dulci ſolabor auena.
O' formoſa Amarylli, nihil te abſente uidetur
Dulce mihi: nunc & nitido uere omnia rident:
Et uario reſonant uolucrum nemora auia cantu:
Exultim uirides ludunt armenta per herbas:
Laſciui'que agni, infirmis'que artubus hœdi
Cornigeras matres per florida prata ſequuntur.
Non tamen iſta magis ſine te mihi læta uidentur:
Quam' ſi triſtis hyems, nymbis'que rigentibus horrens
Agglomeret gelido canas aquilone pruinas.
Dulce apibus flores, riui ſitientibus herbis,
Gramen oui, capræ cythiſus, Amaryllis Iolæ.
Non ego opes mihi, non curſu præuertere uentos
Optarim magis, aut pecoris quodcunque per orbem eſt,
Q uam' te Amarylli meis uinctam retinere lacertis:
Et tecum has inter uitam deducere ſyluas.
Eſt mihi præruptis ingens ſub rupibus antrum,
Q uod croceis hederæ circum' ſparſere corymbis:

Veſtibulum'que ipſum ſyluestris obumbrat oliua:
Hanc prope' fons, lapide effuſus qui deſilit alto,
Defertur rauco per læuia ſaxa ſuſurro:
Hinc late licet immenſi uaſta æquora ponti
Deſpicere, & longe uenientes cernere fluctus.
Hoc mecum ſimul incoleres Amarylli: ſimul'que
Mecum ageres primo pecudes in paſcua ſole:
Mecum abeunte die pecudes caua in antra uocares.
Sæpe etiam denſo in nemore, aut conualle uirenti
Dum tenue arguta modularer harundine carmen:
Tu mecum ipſa eſſes ſimul, aſtares'que canenti:
Quin & nunc pariter caneres: nunc dulcia noſtro
Baſia'que, & ueneris miſceres gaudia cantu:
O' ſolum hoc ſuperi miſero concedite amanti.
Tum licet & rapiantur oues, rapiantur & agni,
Ipſe tamen Croeſo mihi ditior eſſe uidebor.
Mollibus in pratis Lycidæ poſt Daphnidis hortos,
Purpureos flores texenda in ſerta legebas:
Cum te ſuccincta tunica, fuſis'que capillis,
Et uidi ſimul, & totis ſimul oſſibus arſi.
Pone' ſequebatur Gorge ſoror, & tamen audax
Acceſſi: ſum'que ipſe meos tibi faſſus amores.
Riſiſti, & ſertum, nitida quod fronte gerebas,
Tanquam ex ſe cecidiſſet humi, ieciſti, abiens'que
Liquiſti, aduertens collegi protinus ipſe:
Seruaui'que: & adhuc tanquam tua munera ſeruo.
Et quamuis dudum foliis languentibus aret:
Non tamen eſt ſerto quicquam mihi carius illo.
Ex illo, ſemper'que fui tibi deditus uni,
Pulchra'que nulla meis oculis te præter habetur.
Sæpe mihi Alcippe uicina & munera miſit:
Et dixit, formoſe puer, quæ munera mittit,
Mittit & ipſum animum: tu & munera ſuſcipe, & illum.
Sed potius Amarylli alio quam' tangar amore,
Sudabunt humiles flauentia mella geniſtæ:
Et molles

Et molles uiolæ dura nascentur in orno:
Inculti'que ferent candentia lilia uepres.
Et mœstis ululæ cædet philomela querelis.
Quantum uer formosum hyeme est iucundius atra:
Quantum mite pirum sorbis est dulcius ipsis:
Quantum hirsuta capella suo setosior hœdo:
Quantum nocturnis obscuri uesperis umbris,
Puniceo exurgens aurora nitentior ortu est:
Tantum Amarylli aliis mihi carior ipsa puellis.
Hæ testes mihi sunt syluæ, uicina'que syluis
Populus hæc: cuius tale est in cortice carmen.
Vellera cum setis aries mutarit, & hyrcus
Velleribus setas, Amaryllida linquet Iolas.
Sed nos dum longum canimus, iam roscida luna
Apparet cœlo: & rapidus deferbuit ardor
Demerso iam sole: tamen miser ardet Iolas.
Nimirum nostros nequeunt lenire calores,
Nec quæcunque rigent Rhypheo in monte pruinæ,
Nec quæcunque simul gelido durantur in Hebro:
Fors tamen hos illa ipsa, potest quæ sola, leuabit.
Sperando interea duros solabimur ignes.
At uos, ne sero dum nox insurgit olympo,
Præsidio umbrarum fretus malus ingruat hostis,
Iam pasti secura greges in ouilia abite.

Quam tibi nunc Iani donamus Hyella calendis
Exprimit hæc uultus parua tabella meos:
Nulla fuit cuiquam similis mage, pallet imago,
Assiduus nostro pallor in ore sedet.
Est excors, sine corde & ego, quod pectore nostro
Ipse amor ereptum sub tua iura dedit.
Non loquitur, mihi sic tua cum datur ora tueri:
Torpet nescio quo lingua retenta metu:
Vnum dissimile est nobis: felicior uno est
Tam sæua quod non uritur illa face.

Quod ſi etiam uretur, tuo enim ſub lumine quicquam
Illæſum flammis non licet ire tuis:
Non ut ego aſſiduo infelix torrebitur igne:
In cinerem primo corruet illa foco.

Beate ſomne, nocte qui heſterna mihi
Tot attuliſti gaudia:
Vtinam deorum rector ille cœlitum
Te e' cœtu eorum miſerit:
Quæ ſæpius mortalibus uera aſſolent
Mitti futuri nuntia.
Tu, quæ furenti ſurdior freto meas
Superba contemnit preces:
Facilem Neæram præbuiſti: quin mihi
Mille obtulit ſponte oſcula:
Oſcula, quæ Hymeti dulciora ſint fauis:
Quæ ſuauiora nectare.
Vere beate ſomne, quod ſi ſæpius
His diue me afficias bonis:
Felicior cœleſtibus deis ero,
Summo nec inferior Ioue.
At tu proterua quolibet fuge: eripe
Complexibus te te meis:
Si ſomnus iſte me frequens reuiſerit:
Tenebo te, inuitam licet.
Quin dura ſis, ſis quamlibet ferox: eris
Et mitis, & facilis tamen.

Canale optime, tu'que Bembe, noſtri
Amantiſſimi utrique, amati utrique
A' me non minus atque utrique ocelli,
Quid rerum geritis? ualetis? atque
Abſentis memores ſodalis eſtis?
Quid ueſtræ faciunt bonæ camœnæ?
Scripſerunt'ne

Scripſerunt'ne aliquid noui, meum poſt
Diſceſſum? puto: nanque quicquid oci
Per ueſtras datur occupationes,
Id uos in ſtudiis bonis locatis.
Ad me mittite ſiquid ædidiſtis,
Oro: nec ſocium bonum negate
Veſtri participem leporis eſſe.
Sed quid cum Venere ipſa, amoribus'que
Quam' uobis bene conuenit? caletis?
Amatis'ne? dei deæ'que faxint
Et feliciter, & bene ipſi ametis:
Quam'que ego leuius'que, lenius'que.
Heu heu me miſerum mei ſodales
Quam' ſæuo teneor furore: quam' mi
Totus, quam' grauis incubat Cupido.
Non quod non amer: intimis medullis
Ardet me mea Hyella, perdite'que
Quantum quid pote perditiſſimum eſſe.
Verum hoc me excruciat magis: potiri
Mea nam uetitum mihi puella.
Quod ſi quando licet: nihil leuatur,
Sed ferus magis excitatur ardor.
Nam cum nec ſaturum recedat inde
Cor mi: nec furor expleatur unquam
Caris baſiolis, papillulis'que,
Atque his, qui miſerum necant, ocellis:
Augeſcit magis, & magis. quid heu heu
Aduerſo paterer deo, atque iniquo:
Si hæc incommoda ſunt ſecundo amore?

Quamuis te peream æque Hyella totam:
Nec pars ſit mea lux tui ulla, quæ me
Sæuo non penitus perurat igne:
Fulgentes tamen illi, amabiles'que

Illi, ſyderibus pares ocelli
Noſtri maxima cauſa ſunt furoris.
O' cari nimis, o' benigni ocelli,
O' dulci mihi melle dulciores,
Quando uos miſero mihi licebit
Vſque ad millia millies trecenta,
Aut ultra hæc etiam, ſuauiari?
Di concedite mi, hoc miſello amanti:
Dein nil graue perpeti recuſo:
Quin & ſi peream, lubens peribo.

Diſperеam niſi tu uita mihi carior ipſa,
Atque anima, atque oculis es mea Hyella meis.
Diſperеam niſi ego uita tibi carior ipſa,
Atque anima, atque oculis ſum mea Hyella tuis.
Nec ſatis hoc: uellem pote quicquam his eſſet haberi
Carius, ut poſſes carior eſſe mihi.
Tu quoque idem uelles, pote quicquam his eſſet haberi
Carius, ut poſſem carior eſſe tibi.
Di facite hæc longos concordia duret in annos,
Tam'que bonos mutent ſecula nulla animos.

Iam cœli reſerat fores
Aurato e' thalamo exiens
Mater Memnonis, & diem
Læto prouocat ore.
Nos te maxime maximi
Miniſter canimus patris:
Quo nullus qui hominum genus
Tam præſens iuuet, uſquam eſt.
Tu noſtras celer ad preces,
Aures protinus ad deum has
Defers: nec tenues ſinis
Euaneſcere in auras.
Tu, dum fers noua nuntia
Virgini

Virgini ætherio patri
Dilectæ, quibus indicas
Magni uota tonantis:
Nobis fers noua nuntia:
Quis è faucibus impii
Erepti hostis, in aurea
Cœli templa uocamur.
Adsis ó bone: & in dies
Semper nos propius iuua:
Nec patrocinio tuo
Vnquam mitte tueri.

Vrbs, quam uetusto uectus ab Ilio
Post fata Troum tristia, post graues
Tot patriæ exhaustos iniquo
Tempore, tot pelago labores,
Ducente demum Pallade, qua rapax
Cultos per agros Medoacus fluit,
Diis fretus Antenor secundis
Condidit, Euganeis in oris.
Tu nuper flos, & decus urbium,
Quascunque tellus Itala continet:
Magnas tot artes, tot uirorum
Ingenia, & studia una alebas.
Te septicornis Danubii accola,
Te fulua potant flumina qui Tagi,
Longéque semoti Britanni
Cultum animi ad capiendum adibant.
At nunc, acerbi heu sæua necessitas
Fati, seueras ut pateris uices:
Vt te ipse uastatam uel hosti
Conspicio miserandam iniquo.
Quid culta tot pomaria conquerar?
Tot pulchra flammis hausta suburbia?
Quid glande deturbata ahena

Mœnia? præcipitem'que sæui
Mauortis iram? bella'que persequar
Horrenda? squammis ille adamantinis,
Ferro'que consertam rigenti
Induerat chlamydem trilicem.
Fremens'que, & atrum lethifera manu
Telum coruscans, secum odia, & necis
Contemptum, & insanos tumultus,
Secum animos, rabiem'que agebat.
Ille urbe ab imis sedibus eruta
Implesset omnes funeribus domos:
Non ille uel sexu, uel ullo
Efferus abstinuisset æuo.

Qui modo ingentes animo parabam
Bembe bellorum strepitus'que, & arma
Scribere, hoc uix exiguo male audax
carmine serpo.
Nempe amor magnos uiolentus ausus
Fregit iratus: uelut hic tonantem
Cogit, & fulmen trifidum rubenti
ponere dextra.
Sic eat, fors & sua laus sequetur
Candidæ uultus Lalages canentem, &
Purius claro radiantis astro
frontis honores.
Nota Lesboæ lyra blanda Sapphus:
Notus Alcæi Lycus altiori
Scripserit quamuis animosum Homerus
pectine Achillem.

Dia Tithoni senioris uxor,
Quæ diem uultu radiante pandis:
Cum genas

Cum genas effers roseas rubenti
praeuia soli:
Roscidos ut nunc per agros uagari
Sub tuo aduentu iuuat: & recentis,
Quae tuos semper comitantur axes,
excipere auras.
Sicca iam saeuus calor uret arua:
Iam uagi aurarum leuium silescent
Spiritus: iam sol rapidus furentes
exeret ignes.
Dum licet, laeti simul ite amantes:
Dum licet, molles pariter puellae
Ite flauentes uario capillos
nectite serto.
Nunc simul telis positis amores
Matris haerentes lateri, & decentes
Gratiae plenos referunt resecto
flore quasillos.
Per feros saltus, per iniqua lustra
Vndique occultas agitans latebras
Fertur, & syluas uaria ferarum
strage cruentat,
Clara Latonae soboles: nitenti
Huic comae in nodum religantur auro:
Pendet aurata ex humeris pharetra:
pendet & arcus.
Circum' eunt nymphae simul: illa cursu
Gaudet effusos agitare ceruos:
Hanc iuuat certis iaculis fugaces
figere lyncas.
Nunc ab umbroso simul esculeto
Daulias late queritur: querelas
Consonum circa nemus, & iocosa
reddit imago.

Nil tecum mihi iam Phœbe eſt, nil Nox mihi tecum:
  A' uobis non eſt nox'ue, dies'ue mihi.
Quantum ad me, ut libet auricomo Sol igneus axe
  Exeat eoe Thethyos e' gremio:
Vt libet, inducat tacitas Nox atra tenebras:
  Fert mihi noctem oculis, fert mihi Hyella diem.
Nam quoties a' me nitidos auertit ocellos:
  Ipſa in luce etiam nox tenebroſa premit.
At quoties in me nitidos conuertit ocellos
  Candida & in media fit mihi nocte dies.

Diua, quæ has cœli generatim in auras
  Cuncta producis: cupidum'que amorem
  Vndique infundens, facis, ut perenne
      ſæcla propagent:
Qua nihil lætum ſine, amabile eſt nil:
  Nil'que iucundum: ſine qua nec ipſæ
  Gratæ erunt cuiquam Charites, nec ipſa
      blanda uoluptas:
Dum tibi lætus reparatur orbis:
  Dum per herboſos pecus omne campos
  Vim tuam ſentit: tibi plaudit omnis
      diua uolucris:
Dum nihil, quamuis rigidum, ferox'que eſt,
  Oſſibus quod non penitus ſub imis
  Sit tua tactum face: quod tuos non
      ſentiat ignes:
Vna erit flammarum, & amoris expers?
  Vna ſecura his Lalage reſiſtet?
  Tange age ultrici dea, pertinacem
      tange flagello.
Quod ſi ita tanges, fera ut obſtinatum
  Applicet noſtris animum querelis,
  Nec preces ultra miſeras, ſuperba
      negligat aure:

Conſeram

Conferam lætam tibi diua myrtum,
Vancius qua se rosifer reuoluit:
Hanc mero supplex, niueo & rigabo
lacte quotannis.
Hanc & immistæ pueris puellæ
Circum' agent lætas pariter choreas:
Te'que prima unam, simul ultima unam
uoce canent te.
Te canent unam, uolucrem'que natum:
Qui ferox, duro & similis parenti,
Acer & flamma est, & agente certum
cuspide uulnus.
Spargam odoratas uiolas, rosas'que
Ipse ego, uoti'que reus secabo
Grata torquatæ ante tuas columbæ
guttura flammas.

Quid magis aduersum bello est? belli'que tumultu
Quam' Venus? ad teneros aptior illa iocos.
Et tamen armatam hanc magni pinxere Lacones,
Imbelli'que data est bellica parma deæ.
Quippe erat id signum forti Lacedæmone natum:
Sæpe & fœmineum bella decere genus.
Sic quoque non quod sim pugna uersatus in ulla,
Hæc humeris pictor induit arma meis.
Verum hoc quod bello, hoc patriæ quod tempore iniquo
Ferre uel imbellem quemlibet arma decet.

Borgettus lepidus catellus ille,
Cuius blanditias proteruiores,
Et lusus herus ipse tantum amabat,
Quantum tale aliquid potest amari.
Nec mirum dominum suum ipse norat,
Caram bima uelut puella matrem:
Et nunc illius in sinu latebat:

Nunc blande aſſiliebat huc & illuc
Ludens, atque auido appetebat ore,
Erectis modo cruribus, bipes'que,
Menſæ aſtabat herili, hero'que ab ipſo
Latratu tenero cibum petebat.
Nunc raptus rapido malo'que fato
Ad manes abiit tenebricoſos.
Miſelle o' canis, o' miſer catelle
Nigras paruulus ut timebis umbras:
Vt ſæpe & dominum tuum requires:
Cui pro delitiis, iocis'que longum
Heu deſiderium tui relinquis.

Vos mihi nunc magnos partus, ortus'que beatos
Felicis pueri, quo pinguia culta uetuſti
Naonis exultant, quo Carnia tota ſuperbit:
Dicite pierides. uos illum e' matre cadentem
Exceptis'que ſinu: & ueſtris fouiſtis in ulnis:
Et teneram molli cinxiſtis baccare frontem.
Nec uero uos tantum has acceſſiſtis ad oras,
Nec ſolæ ueniſtis ad hæc uos munera muſæ:
Affuit ipſa etiam pariter, ſpargens'que ſalubres
Pyxidos arcanæ ſuccos, partus'que dolores
Leniit: & matrem fœtu Lucina leuauit.
Affuit Idalio ueniens e' colle Dione:
Nectare odorato crines perfuſa fluentes.
Aſſuetæ'que leues Charites ductare choreas.
Hæ ſimul ambroſia puerum lauere liquenti:
Et paruas tenui cunas ſtrauere lyguſtro.
Venit & undifluis properans Naucelus ab antris:
Quem prope' cœruleo e' fluctu formoſa Metune
Ibat: eos circum' uiolas'que roſas'que rubentes
Vimineis nymphæ calathis, & ſerta ferebant
Purpureo e' narciſſo, e'que auricomo chryſantho.
Quæ poſtquam totas paſſim ſparſere per ædes:
Iucundo'que

Iucundo'que domus late fragrauit odore:
Protinus ecce Iouis magni de limine parcæ,
Antiquæ parcæ, niueo queis corpora amictu,
Cana'que chaonia uelantur tempora quercu.
Hæ postquam & matrem complexæ, & fronte serena
Oscula iunxerunt paruo felicia nato:
Candida uersato torquentes uellera fuso,
Fatidico tales fuderunt pectore uoces.
O' fausto nimium cœlo, diuis'que benignis,
Nate puer, cresce, & dulces solare parentes:
Et fatis lætare tuis. tu'que optima mater,
Tu'que boni genitor pueri, quos omine dextro
Castus hymen quondam thalamo sociauit in uno:
Accipite hæc lætis animis, neu posse moueri
Credite quæ uero concordes ore canemus.
Qualis in aprico se tollit amaracus horto:
Quam studio solers omni formosa puella
Ipsa suos alit in lusus: & lenibus undis
Irrigat: illa leuis paulatim surgit in auras
Pulchrior: & dulcem late diffundit odorem.
Sic puer augescens primo se tollet in æuo:
Nec se quisquam illi formoso conferet ore.
Mox ubi iam ualidus teneris excesserit, annis:
Tunc illum sacras artes, doctæ'que docebunt
Aonides, princeps'que chori formosus Apollo.
Illi & diuini latices Aganippidos undæ,
Et uirides Hemi saltus, Pindi'que patebunt.
Mars quoque bellipotens simul, & Tritonia uirgo
Muneribus bellorum, & sæuis instruet armis.
Doctior haud illo quisquam seu cominus ense,
Seu sit opus ualida concurrere longius hasta:
Siue inflectere equum, atque arctis compescere habenis:
Seu libeat laxare, & aperto currere campo.
O' quoties medio feruentem in turbine belli
Conuersæ fugient acies: at percitus ille

Obuia quæque metet infesto corpora ferro.
Non secus ac præceps hyberno flumine torrens,
Cum tumidus late, ac pluuiis hyemalibus auctus
Proruit aduersas insano uortice syluas:
Obstantes'que trahit ripas: campos'que per omnes
Cum sonitu ruit: & rapido rotat omnia fluctu.
Fortunate puer: nunquam non uictor in hostem
Bella geres: magni'que æquabis facta parentis.
Ille olim magnos Gallorum strauit aceruos:
Itala'que hostili manarunt arua cruore:
Tum, cum cæsa uirum serpens per corpora Lyris
Aequoreas cursum uix tandem inuenit in undas.
Ille idem gelida cum gens immanis ab arcto
Ausonios passim se se effudisset in agros:
Audaces animos ingenti strage repressit:
Alpinas'que niues Germano sanguine tinxit.
Nunc quoque fallaces abrupto fœdere Gallos
In latios iterum fines, prædam'que ruentes
Proteret: & uictos (diuinis credite parcis)
Italia expellet: cœlo'que æquabit honores.
At tu siqua tuo restabunt bella parenti:
Ausoniam infenso nec dum pacarit ab hoste:
Ipse tua fidens animi uirtute subibis
Hæc primum: mox externas egressus in oras
Implebis totum factis audacibus orbem.
Te duce & Ausoniæ rursum rediuiua resurget
Gloria: & antiquum late uictricibus armis
Reddetur Latio imperium. tua signa timebunt
Vna omnes passim populi, qua'que incidit alto
Aequore, & oceano feruentes abluit axes,
Qua'que coloratis effert se Phœbus ab Indis.
Tum demum placida contentus pace quiesces:
Sæua'que mitescet posito discordia ferro.
Aurea tum ueniet sæclis melioribus ætas:
Felices'que anni, & Saturnia regna redibunt:
Tum pax

Tum pax alma colet terras, Aſtrea'que uirgo:
Immerſum'que gemet ſtygio ſcelus omne baratro.
Felices, qui tam læto naſcentur in æuo.
Tu uero ante alias ſuperis gratiſſima tellus,
Quam tanto diuum genitor dignatur alumno,
Tu nitidas paſſim fruges, arbuſta'que læta,
Sponte tua, nullo'que hominum cogente labore
Produces: humiles ſudabunt mella geniſtæ:
Inculti'que ferent candentia lilia uepres.
Finierant parcæ. tum Iuppiter æthere ab alto
Intonuit læuum: & cœli de parte ſerena
Perſpicuus multo fulgor cum lumine fulſit.

EX PHILEMONE.

Siquid remedi lacrimæ afferrent malis:
Minor'que ſemper fieret lugenti dolor:
Auro parandæ lacrimæ nobis forent.
Sed nil here iſtæc proſunt: res ipſæ nihil
Mouentur iſtis: ſiue tu ſemper fleas,
Seu nunquam, eandem pergere inſiſtent uiam.
Quid his iuuamur ergo? nil certe: at dolor
Vt ipſa fructus arbor, ſic lacrimas habet.

EX MAENANDRO.

Nam ſi te alumne genitrix cum peperit tua,
Hac ſorte es unus omnium in lucem æditus:
Tibi cuncta ut euenirent quæ uelles bona:
Id'que annuit magnorum quiſpiam deum:
Iure optimo indignaris: ualde enim is tibi
Fallax repertus. quod, ſi eiſdem legibus
Quibus nos omnes (tragicis ut uerbis loquar)
Aeque patentem cunctis aerem trahis:
Ferenda ſunt hæc leuius, & omnis rectius

Ratio habenda. denique hæc ſumma eſt, puta
Hominem eſſe te, quo nullum animantium omnium
Extolli, item'que deprimi citius ſolet.
Ipſum'que id haud iniuria, minimarum enim
Id uirium eſt: & maximis ſemper ſtudet:
Plurima'que ſecum commoda conterit cadens.
Tu uero & magna non amiſiſti bona,
Et mediocria ſunt ipſa ea, quæ pateris mala.
Ergo & modeſte alumne quod reliquum eſt feras.

Salue cura deum, mundi felicior ora,
Formoſæ Veneris dulces ſaluete receſſus:
Vt uos poſt tantos animi, mentis'que labores
Aſpicio, luſtro'que libens: ut munere ueſtro
Sollicitas toto depello e' pectore curas.
Non aliis Charites perfundunt candida lymphis
Corpora: non alios contexunt ſerta per agros.

Deſunt nonnulla quæ
erant in litura.